

A KOKRIE

Irodalmi Folyóirat • 2016. tavasz
IX. évfolyam 1. szám

Apokrif

”
a holdig fröccsen
a sár
”

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Irodalmi folyóirat
megjelenik negyedévente
IX. évfolyam, 1. szám
2016. tavasz

Főszerkesztő
Nyerges Gábor Ádám (vers)

Felelős szerkesztő
Fráter Zoltán

Szerkesztők
Gál Soma (próza)
Evellei Kata (kritika)
veress dani (kép)
Murzsa Tímea (Apokrif Online)
Mizsur Dániel (Látószög)

Munkatársak
Bödecs László (tördelés)
Tarcsay Zoltán (cimlap/design)

Szerkesztőség
1052 Budapest, Vitkovics Mihály u. 7. IV/1
Tel.: (1) 951 8518; (30) 876 1473
apokriflap@gmail.com

<http://www.apokrifonline.hu>

Felelős kiadó
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

Nyomda
Robinco Kft.
Felelős vezető: Kecskeméthy Péter

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Copyright © 2016 Az Apokrif 2016/1. számának
szerzői és szerkesztői

Megjelenik 250 példányban; az egyes példány ára 350 Ft

ISSN 2060-3207

Szépirodalom

- 07** **kabai lóránt**
kataton zihálás, színhű társaság
- 09** **Stolcz Ádám**
Akár a húscafat két fogad között..., Gyűlölet, Most te jössz
- 15** **Turbuly Lilla**
Soká
- 19** **Norman Jope**
A mezőtúri úton, Adalékok, Egy kócsag kalandjai, Eső elvtárs, Ózd, a csodák csodája (Tarcsay Zoltán fordításai)
- 29** **Nyirán Ferenc**
Szégyen
- 30** **Horváth Imre Olivér**
A férfiak korábban halnak, Legénylakás
- 33** **Balogh Ádám**
Nevermind, Kontra
- 35** **Márton László**
Tanúnak születni kell (Egy készülő regényből)

Látószög

- 52** **Mizsur Dániel:** *Ismerős anekdoták (Márton László Hamis tanú című készülő regényéről)*

57 veress dani: *A barkácskatedrális építőmestere*
(A nyolcvanéves Perneczky Gézáról levél- és
pecsétművészete apropóján)

Látótávolság

62 Steinmacher Kornélia Nóra: *Tükör által homályosan*
(Bartis Attila: *A vége*)

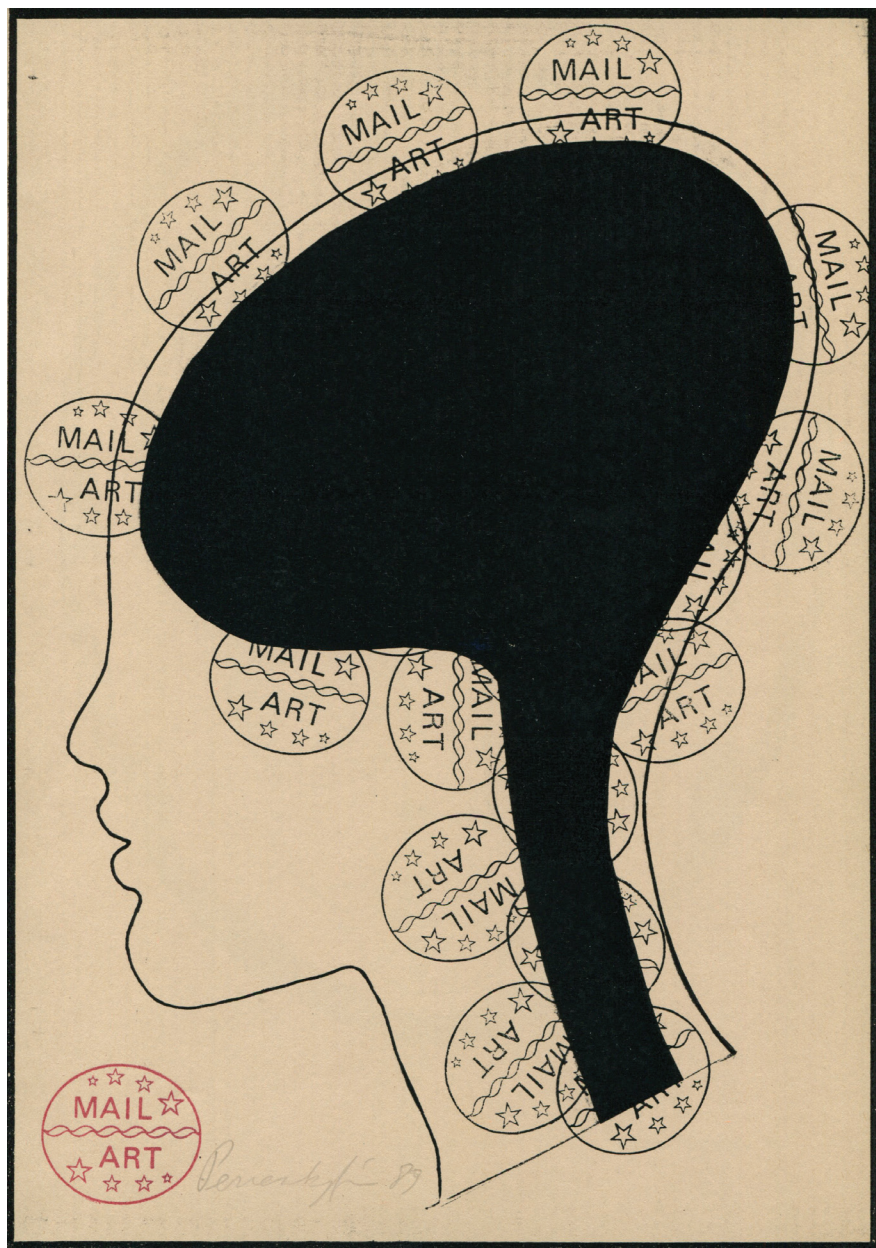
67 Kondor Kata: *Most tél van*
(Térey János: *A Legkisebb Jégkorszak*)

72 Nyéki Gábor: *„Ez egy bűnös hely...”*
(Lénárd Róbert: *Skizopolisz*)

Illusztrációk

E számunkat Perneczky Géza levélművészeti grafikai
illusztrálják.

A borító a *Dómfantázia* című sorozat két tételének fel-
használásával készült (1983, egyenként 21 × 29,7 cm [A4]).

Perneckzy Géza
Mail art srác, 1989
21 × 29,7 cm (A4)

kabai lóránt

kataton zihálás

éji bogár vagyok,
fel-alá bolyong bennem a fájdalom.

megállok a dombtetőn,
és próbálok nem arra gondolni,
amire készülök, miközben mégis
valami korcs büszkeséget érzek,
frissen fagyott szellő vág szájba
– először is lélegzethez kellene jutnom.

hogya a szenvedésben megszűnik az idő logikája?
és a szenvedő nem tud átlépni semmin,
nem lát messzebbre, eltűnnek a bevált perspektívák,
nem tud logikusan viselkedni, mert szenved?
sok szomorúságnak helye nincs, az élet megy tovább?
akik igazi reményre jogosultak, szinte semmit nem veszítenek?
csak vegyüljek el, és füleljek?
a kocsma az a hely, ahol ingyen adják a titkokat?
én nem én vagyok, te sem vagy ő, ők sem ezek?
a kép csak illusztráció? na, nézzük, mink van?
azt hittem, tiszta sor?
pár éve még éltük az életünket, most meg csak leéljük?
még lehet, én már akkor lemaradtam valamiről?
ne kérdezzek, mert csak az örültek hiszik,
hogya még nem iramlott el mellettük az élet?
mindössze reményekkel házal a próféta?
megszokásból nincs semmi a helyén?
minden jó, ha vége? egy vagyok és semmi?

majd megértem és megtanulom, miért gyűlöl a király.

színhú társaság

ugyan nem akarok belegondolni,
mégis bele *kell*, végül párba áll fű és fa,
látom, szinte érzem, a holdig fröccsen a sár,
a gyűlölettől nem lesznek pontosabbak a mondatok,
ahogyan jobbak sem a gyötrelemtől,
az az én bajom, nem felszínes a fájdalom,
obligát eső mindegyre, kopnak az idegeim,
látom, szinte érzem,
ami történt és történik szüntelen most már,
állítólag „ezt akartam”, hát minden rendben van,
túl is vagyunk, ugyebár, a nehezén,
legalább az örömeim szerények,
egymillió úr, és nem is volt ott szív egy szál se,
egymillió hiány, a friss sörhab nem gyönyör,
a hús vodka is csak rutin; jó az, aki rosszra gondol.

az a tíz perc kellett volna még.

Stolcz Ádám

Akár a húscafat két fogad között...

Shishou-nak

Akár a húscafat két fogad között,
együtt vagyok veled.
A fehér tömbök árnyékában mint egy huligán csövelek.
A romlottakat falfirkákkal szúvasra tetoválok,
minden szavad mögött ott lesz
a visszhangos alvilágom.

Ha kihull az összes fogad,
ha leereszt a nagy szád,
ha ki kell venni az állkapcsodat,
ahogy a nap végén a kasszát,
akkor is ott leszek elveszve benned végleg,
a fogsorod torát követő koronázási ünnepségnek
külön örülök majd.
Mert nem számít már mindaz, amit tettem.
Lecsipegeted a pontokat a kockákról helyettem.

Kiköphetsz!
De repülök is a szádba vissza.
Mint a csokimikulás, már megint
az ablakodban vagyok.
És bár a gyomrod az elsőt még úgy-ahogy felissza, hasztalan.
Beleid fagyott kéményén, a gyomorsavad magzatvizével
ismét letuszkolom magam.

Egyél meg, te száj, a fejemet leharapva!
Aztán a hullámba is less be, ha lehet!
Te vagy, aki bő nyálával befonja
a pókhálóhoz szokott csokoládétestemet.
Te vagy, aki ebbe a megszentelt salakba
magát újra belerágja.
Lehelj egy inkubátornyi életet,
valami értékeset lopva
ebbe a rég meghamisított
csokiszarkofágba.

Gyűlölet

Idefigyelj, most összeverlek.
Fuss!
Mi az? Na, szólj be bátran!
Megremeg a mocskos nyelved,
mint az egyedül felejtett kapus.
Most megáll a hang a szájkosárban.

Kiröhögnek majd a végén,
jót röhögünk a te szádon!
De te befogod!
A pár maradék fogadat is,
a fogszabályzód bilincsel,
a huzatos mosolyod
fegyházába zárom.

Akit szeretsz,
én gyűlölöm!
És el is veszem!

Van még?
Kezdem máris újra!
A fekete vigyor vagyok,
a nyílás a dobozos sörön,
a szédülés
és fejfájás utána.
Mintha a fejed felett
körözve leszállna rád
a dögkeselyűk
töviskoszorúja.

A beszédhibás barátnőd
szájának sejtelmesen elnyúló ő-je,
a száj, amivel léket kapott
a már mindent kiállt kapcsolatod
most már süllyedő jövője.

Az apukád hulló haja,
amit mind egy szálíg kitépetek vele.
Én leszek a fejen az utolsó ősz hajszál.
A kábeleknak,
amiket egész életedben
te csak kibogozni akartál,
rég kiérdemelt békeüzenete.

Az anyádat nem szidom.
Nem lehet. Pedig kéne.
De nem tehetem! Eléggé bejött,
be kell, hogy lássam!
Így csak te maradsz meg nekem,
a petefészkéből kiesett,
idomtalan méhlegénye, aki a földet érés előtt
szárnyra kapott a zuhanásban.

Elég lesz már?
Mennem kell, de szólj nekem, ha kérsz még!
Ha úgy érzed, hogy az életedet unod,
és érted nem kár,
én leszek az infarktusod,
ami egy reggel
repszekre robbantja
a földre ejtett kávéscsészéd!

Nem hallottad?
Fuss!
Különben a képedet szétverem.
Fuss!
Mintha nem kéne visszajönnöd.
De én, az álmatlanság,
rajtad tartom a tagolt légy-szemem,
ezt a beépített diszkógömböt.

A pupillám, mint a pók, megáll.
Ahogy a gól után egy pillanatra
megáll a feszülő hálóban a labda.
Remeg a szál.
Fuss!
Egyedül maradtál, akár a kapus a gól hálójába akadva!

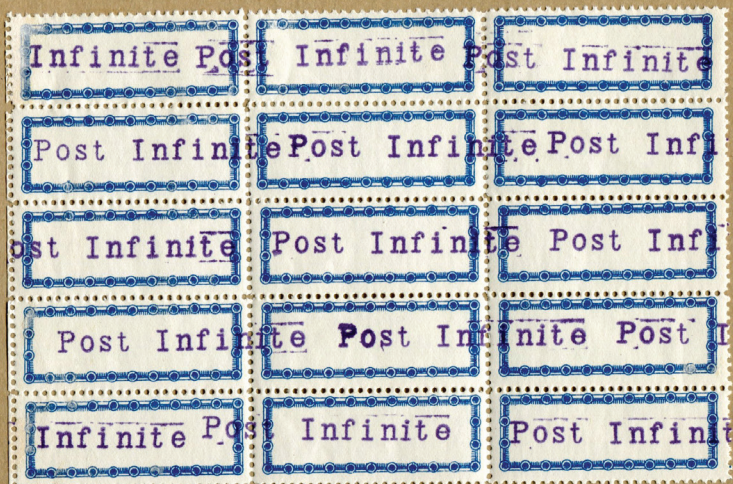
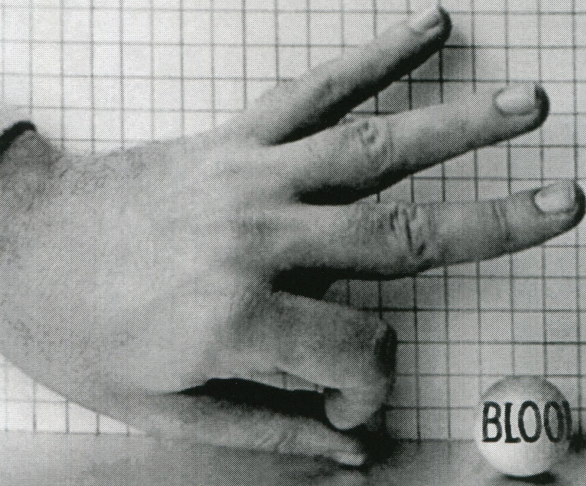
Most te jössz

Most te jössz!
Téged is kinyírlak!
Bosszút állok!
Nézz fel!
Összekuporodsz,
akár az újságpapír
a tűzben, lassan.
Te vagy a szürkére dermedt embrió,
akitől az életet megtagadtam
ezzel az égre rajzolt császármetszéssel.

Felrobbantalak!
Amikor a bombámat kioldom,
mindig azt remélem,
hogy te leszel alatta.
Föléd magasodik
a robbanások füstje,
ahogy egy vörös folton
ül a véres vatta.

Megöllek, így megbosszulok mindent!
Igaz, már azt sem tudom, mit és minek.
De már nem is számít!
Akár egy kormos tüdő, füstté válik
bennem az utolsó emlékfoszlány.
Nyaktörő sebességgel fut a hátadon a hideg,
és darabokra zúzza, mint egy antilop csigolyáit,
a mancsát puhán a válladra helyező oroszlán.

Leopold
Bloom

Pernecky Géza 1982

Pernecky Géza

Művészet ~ Leopold Bloom, 1980-as évek; #### Végtelen posta, 1982
egyenként 14,8 × 21 cm (A5)

Turbuly Lilla

Soká

Hirtelen ötlet volt, de azt hiszem, még örült is neki. Úgy beszéltük meg, hogy fél egykor találkozunk Kelenföldön, akkor lesz még egy teljes óránk. Csak találunk valami kávézót vagy sörözőt a környéken, bár egyikünknek se rémlett, hogy lenne arrafelé ilyesmi. Nekem csak a rég bezárt lángosos ugrott be, neki meg az, hogy kész falanszter az a hatalmas, üres kőhodály, ott, a föld alatt, mintha egy másik bolygón lenne, mint a nagy metróépítésből kimaradt, koszlott állomás. Ha a régi aluljáróból mászol fel a lépcsőn, a hatvanas évekbe csöppensz, ha meg az újból liftezel, az már majdnem 2020.

Pedig még csak 2015 februárja volt, délelőtt fél tizenkettő, úgyhogy mondtam is, hogy most már tegyük le a telefont, indulok, nekem hosszabb az út odáig, neki meg csak három villamosmegálló, ráér húsz perccel korábban elindulni.

A Tihamér utcánál ledöglött alattunk a villamos, de ettől még oda is érhettem volna: nem volt sok csomagom, nekivágtam gyalog annak a két megállónak az Örs vezérig. A vállamnak azért elég volt, a metrón rögtön lezöttyentem, és hirtelen elöntött a várakozás, hogy mindjárt találkozunk, ha fél egyre nem is, de negyvenre ott leszek. Nem szoktam késni, mintha egy belső óra ketyegne bennem, mindig, mindenhova öt perccel előbb érkezem, kivéve, persze, ha ledöglök alattam a villamos, hiába, erre még a belső óráam sincs felkészülve.

A Batthyány térnél villant be, hogy valami nem stimmel, hiszen nekem most nem a Délibe kell mennem, és nem is csak azért, mert azt már vagy két hete lezárták a beszakadni készülő alagút miatt, hanem mert Kelenföldön találkozunk. Akkor már fél egy volt, és az idővel együtt mintha a tájékozódási képességemet is elvesztettem volna, hirtelen fogalmam sem volt,

hogy jutok onnan Kelenföldre. Olyan érzés volt, mint a kontaktlencsét keresgélni vaksin és zavartan, ide-oda kóvályogva a lakásban. Körülöttem mindenki rohant valamerre, csak én álltam ott, elveszetten a saját városomban, ahogy ismeretlen városokban soha, egy reménytelenül összegubancolódtott várostérképpel a fejemben. Az azért eszembe jutott, hogy fel kellene hívni, és végül, némi szerencsétlen telefonnyomogatás után fel is hívtam, hogy most az van, ami még hét év alatt sosem, késni fogok fél órát. A fél órát vaktában mondtam különben, mert csak addig jutottam, hogy vissza kéne mennem a Keletiig, de hogy onnan még mire érek Kelenföldre, arról fogalmam sem volt.

Azt mondta, hogy rendben, a 2020-as kijáratnál fog várni. Nem volt ideges, tulajdonképpen sosem volt ideges, legalábbis nem látszott rajta. Tudott zavarba jönni, hallgatni, rossz poénnal dobálózni, ha nem bírt mit kezdeni egy helyzettel, még elpirulni is láttam néhányszor, de felcsattanni talán ha kétszer hallottam. Azt meg úgyis tudta, hogy olyan nincs, hogy én fél órát késsek valahonnan, és ha mégis, az nem én vagyok. Pedig én voltam. Akkor már az is én voltam.

Tényleg ott várt a kijáratnál, valami édeset és szottyosat megszolt egy papírzacskóból, ő mondta így, ha kérdeztem, mit hozzak a pékségből, valami édeset és szottyosat, túrós-barackos falatkákat, lekváros levelet, pudingos akármit.

Megöleltük egymást, ahogy minden találkozáskor és elváláskor, akkor éppen valahol középtájon a sohanemakarlakelengedni és az ezmégegyáltalánazvagycsakegykaszálómozdulat között.

Sajnálom, nem értem, sajnálom, fogalmam sincs, hogy mi volt ez – ilyesmiket mondogattam, ő meg, hogy oké, semmi baj, üljünk be valahova, van még fél óránk. És akkor újra rám tört, ami a metróban: hogy nem jól tudom, az időben is eltévedtem, az a vonat talán nem is fél kettőkor indul. Álltam a jegykiadó automata előtt, és össze-vissza nyomogattam az elektromos

menetrendet, mint a Batthyányn a telefonomat, és nem értetem, valahogy azt sem értettem.

Már hét éve vonatoztam ugyanazon a vonalon, ha álmomból felébresztettek, akkor is fújtam a menetrendet. Kivéve azt nap. Mert a vonat tényleg nem akkor indult, hanem egy órával később, ahogy egy kiplakátolt menetrendből kiderült. Akkor végre helyreállt a fejemben az az érthetetlen hely- és időzavar, és örültem annak a plusz órának nagyon.

Hogy ő csak kettőig marad. Hogy fél három, az már neki sok. Az a másfél óra a mellé az egy mellé, amit már elvettem tőle. Plusz egy, az még igen. De másfél, az már sok. Túl sok. Akkoriban egy regényt fordított, szorította a határidő. És ahhoz képest sok volt, tényleg sok. Csak nekem volt kevés. A két héthez képest volt kevés, ameddig nem találkozunk. És abban a pillanatban már azt is tudtam, hogy ez mindig így marad. Neki mindig sok lesz, nekem mindig kevés.

Jó, mondtam, és kívülről is hallottam a saját, szenttelen hangomat, rendben, akkor menjen haza és dolgozzon, én meg elindultam vissza, a metró felé. Hogy ezt nem lehet ilyen komolyan venni. Ettől nem lehet megbántódni. Ő csak annyit mondott, hogy nem maradhat túl soká, de azon a fél órán nem múlhat ennyi. Hallod, Kriszta? Fél órán nem múlhat ennyi! De én csak mentem, már megint fogalmam sem volt, hogy hova, csak el, le a metróhoz. Nem szálltam fel, ültem egy darabig a padon. Mellettem két fiatal biztosságis egy lányról beszélt, akit mind a ketten szívesen..., én meg egy plakátot bámultam, velem szemben, egy Ákos-koncertét, és arra gondoltam, hogy mért kell még itt is a nevét látnom, a nevét, amit olyan ritkán mondtam ki, és amit akkor először életemben, elolvastam visszafelé is: sokÁ. Aztán egy másik lépcsőn felmentem újra, ki a 2020-as térre, tovább, valahová, ahol leülhetek arra a most már csak egy és negyed órára, és a végén találtam is egy kávézót, úgy a kilencvenes évekből.

Mire kihozták a hosszúkávémát, már harmadszor csengett a telefonom, harmadszor nem vettem fel. Aztán sms-ek jöttek: „Hol vagy?” „Remélem, a Keletinél, és azt is, hogy megvársz ott.” Ezt nem is értettem. Hogy miért kellene a Keletinél lennem, amikor onnan egyáltalán nem mennek vonatok mifelénk. Nem értettem egyáltalán. Csak azt, hogy most ő is ott bolyong valahol két metróvonal között, ahogy én az előbb, és hogy innentől egymás nélkül utazunk tovább.

Norman Jope

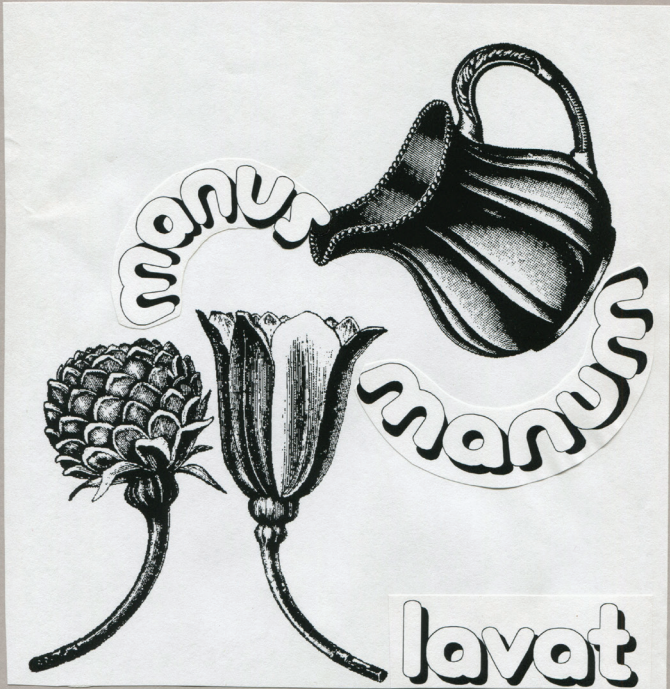
A mezőtúri úton

Rögös a pusztába vezető út ezen a januári napon. Végig lehetne menni rajta egyik pocsolyából a másikba taposva, úgy, hogy szárazra nem is lép az ember. A rögös út két oldalán anorexiás nyárfák meredeznek a dermedt szélben ebbe az erőtlén, örök pillanatba merevedve.

A rögös út két oldalán egy-egy tanya is dereng a nagy, üres szántóföldeken túl, melyekről már vagy elolvadt a hó, vagy még nem jutott eszébe rájuk hullani. Januárhoz képest meleg van, a pusztá pedig fehér helyett barna. A szikla-tetőn tompa csönd. Elhal remegőn odafönt a szél lehelete is. Az egyhangúságot csak néhány sárga postaláda és a légylepte szemét rendetlen virágzata töri meg.

Egyszer csak véget ér az aszfalt, és sáros földút vezet tovább, ki tudja, merre. A tekintet pedig tesz itt egy kört, beissza az üres, néma semmit mindkét oldalról, aztán visszafordul. A gazdátlan szempár, mint egy távoli galaxisból idetévedt űrszonda, keresi az élet apró nyomait a rögös út saras végén.

A földút a Kárpátokon és az ukrán sztyeppén át akár Ázsia közepébe is vezethet. A baljós ég mögött pedig elbújnak a csillagok, mintha minden egyszerre közel és sehol se lenne. A csendélet életre kel a csendben, ahogy utoljára körbenézek rajta, mielőtt visszatérek az íróasztalomhoz.

Pernecky Géza '97

Pernecky Géza

Manus manum lavat, 1997

Vörös szem, 1994

egyenként 21 × 29,7 cm (A4)

Adalékok

Ha az ember újra és újra visszatér valahova, egy idő után elmúlik az újdonság varázsa, és gyűlni kezdenek a pontszerű, adalékos emlékek.

Mit is hoztam haza magammal legutóbb? A következőket: az újonnan átadott négyes metrót és Gigert idéző állomásait. A gránátalmás kefir, a szentesi krémsajttal töltött csípős paprika és a hortobágyi gomolyasajt ízét. Budapest neonfényeit ábrázoló szürnaturalista festményeket a hatvanas évekből. Az erzsébetvárosi ortodox zsinagóga belső terét (ahol szinte könnybe lábadt a szemem arra gondolva, hogy a magyarok közül néhányan még ma is rosszalják, hogy zsidók élnek köztük). Az Árkádban vett finom epres palacsintát és az Örs vezér tere standjairól csöpögő esőt és kedvesem macskáit, ahogy ledöntik a növényeket, miközben egymást hajkurásszák. Ezek, bevallom, csupán apró részletek, de az élet megannyi apró részletből áll, és – szögeztem le – talán az ilyen parányi variációkon át könnyebb szembenézni az ismerősben az idegennel, semmint szemtől szembe kiállni vele és megijedni tőle.

Talán ez volt az utolsó alkalom – bármelyik az lehet. Ha ez volt az, akkor az utolsó budapesti eméke az Allee áruházról szól majd, az ottani kávéról és sajttorától, a rövid sétáról a villamosmegállóig, a pár perces robogásról és az ősi villamoskocsi maszatos ablakairól, a ködös Dunáról, az Iparművészeti Múzeum rikító, szecessziós cserepeiről, a Corvin-negyed metróállomáshoz vezető lépcsőiről és a vágányról, ahol alig egy perccel később megállt az acélkék metrókocsi. Egy életen belüli élet részleteinek rétegei...

Egy kócsag kalandjai

Nyilván semmi összefüggés nincsen a Dinnyésnél az engem Székesfehérvárról Budapest felé repítő vonat zajára a nádasból felröppenő két nagy kócsag és a legutóbbi magyarországi látogatásom után hazatérve a pénztárcámban talált ötforintos között.

Akkor láttam először nagy kócsagot – ezt az áramvonalas, elegáns, fehér jászágót, amely legalább akkora, mint az otthonról ismerős szürke gém, és jóval nagyobb a devoni torkolatok vízimadarainál. Mire észrevettem őket, már el is tűntek, esernyőszárnyuk alá dugott, tőrszerű csőrükkel. Ők délre repültek, az én piros vonatom pedig keleti irányba robogott, a Velencei-tavon túl, Budapest külterkei felé.

Az ötforintos érmén egy kócsag (vagy gém) képe van. Egy angol font négyszáz forintot ér, és az ötforintos a legkisebb címlet, de fogalmam sincs, miért épp kócsag van rajta, elvégre a gólya sokkal jellemzőbb Magyarországon, mindenfelé oda-fészkel a pusztán. Én pedig roppant rajongással veszem körül ezt az egyszerű érmét, talán egy majdani élet várakozásaival vagy egy elmúlt élet emlékeivel telve.

El is határoztam, hogy visszaviszem a szülőföldjére, és kedvesem házánál egy koldus markába nyomtam. Ez, ha úgy vesszük, a jelenlegi helyzetben politikai gesztusnak, de ugyanakkor felszabadulásnak is tekinthető. Ez lett volna cserébe a jutalmam, hogy láthattam azt a két nagy kócsagot a nádasból kirepülni? De vajon melyik volt az enyém, és melyik a tiéd, kedves szentimentalista barátom, aki ott ültél annak idején a reptéren, tárcádban az ötforintos érmével? Kivéve persze, ha Angliába

hazatérve ismét találok egy ötforintost – abban az esetben már előre megvolt a fizetség.

Eső elvtárs

Dunaújváros, 2013 áprilisa

Jobban esik, mint gondoltam. Egy perce szálltam le a buszról, de már bőrig áztam. Délben öt fok van, és én elhatározom, hogy annyi fotót készítek, amennyit csak tudok, mielőtt elér a fagyhalál.

Az 1951-ben Sztálinváros néven “született”, sztálinista város – melynek eredeti rendeltetése az volt, hogy ellássa az acélgyárat, amely maga is akkora, mint egy város – szocreál épületeinek megfakult, sárszínű stukkói lassanként kibontakoznak. Főleg az erkélyek tűnnek ki – mintha azért épültek volna, hogy a dolgozó nép fiai kis Sztálinokként kiállva szónokolhassanak egymásnak a dialektikus materializmusról. Ahhoz ugyanis túl kicsik, hogy ülni is lehessen rajtuk.

A nagyobb utcákon jellemző oszlopsorok mögött legfeljebb egy-egy hevenyészett bolt bejárata húzódik meg, én pedig menedéket keresve újra és újra kiszorulok az esőbe. De napsütéses időben is ugyanilyen kiszolgáltatott az ember; az időjárás viszontagságainak itt nincs politikai hatalma – elvégre a szocializmus dicső épületéhez nincs szükség holmi esőre vagy napsütésre.

Csukott jegyzetfüzetem lassanként nyúlós tésztává olvad, míg én fel-alá járkálok, nyúzott detektívként valami disszidens költő verséből.¹ A Dunához! – adom ki magamnak a parancsot, és tovább bukdácsolok előre az esőben a rozsdamarta szobrok között. Ha egy mérges kutyafalkába botlanék, most négykézláb ugatva kergetném őket vissza a kárhozatba.²

Menekülök – csuromvizesen, melegre vágyva –, és közben elhaladok egy ormótlan szerszámokkal illusztrált parasztokat ábrázoló szoborcsoport mellett. Az eső legalább a Dunát táplálja.

A jó, sztahanovista Eső elvtárs a végletek rémuralmát juttatja eszembe, csakúgy, mint e rendíthetetlen, de mégis megtört város freskói és négyszögletes megalomániája. *Ha megmenekültem tőle, majd koccintok rá, határozom el.*

Ózd, a csodák csodája

Még egyszer visszanézek a Vasvár úti tízemeletes házak sápadt sorára. December van. Legalábbis itt még egy darabig tart a december. Ismét beleolvadok ebbe az üveges majdnem-örök-kévalóságba, amint végiglátogatom a város negyvenezer lakóját.

*

1 “[W]e also encounter individual lines such as »My raincoat collar (is) a razorblade« (The blind man and the body) in a number of poems, building up an image of the poet as bedraggled private detective.” Norman Jope (2005) „Jigsaw Voices”, Poetry Salzburg Review 8: 97-110. (<http://www.poetrymagazines.org.uk/magazine/record.asp?id=28172>) – a ford.

2 Tarr Béla (1987) *Kárhozat* (<https://www.youtube.com/watch?v=fealhmmMDAw>) – a ford.

Vagy ezer család lakhat ebben a tömbben. A házak alatt egy ősz vénasszony ácsorog pufajkában, és szemét a fényképezőgépre mereszti, mintha megérezte volna jöttömet. Mögötte a felirat egy szépségszalont hirdetne, ha nem hiányozna egy “s”. A rózsaszín, pocakos betűk fogkrémfoltként kenődnek a lencsére.

*

A városközponthoz valamivel közelebb most ismét november van. Jobbra újabb paneltömb. Balra, az úttól kicsit távolabb, egy absztrakt, piros-zöld-türkiz szobor. Legalábbis absztrakt-nak tűnik; nem mintha illene az utcakép brutális egyszerűségébe.

*

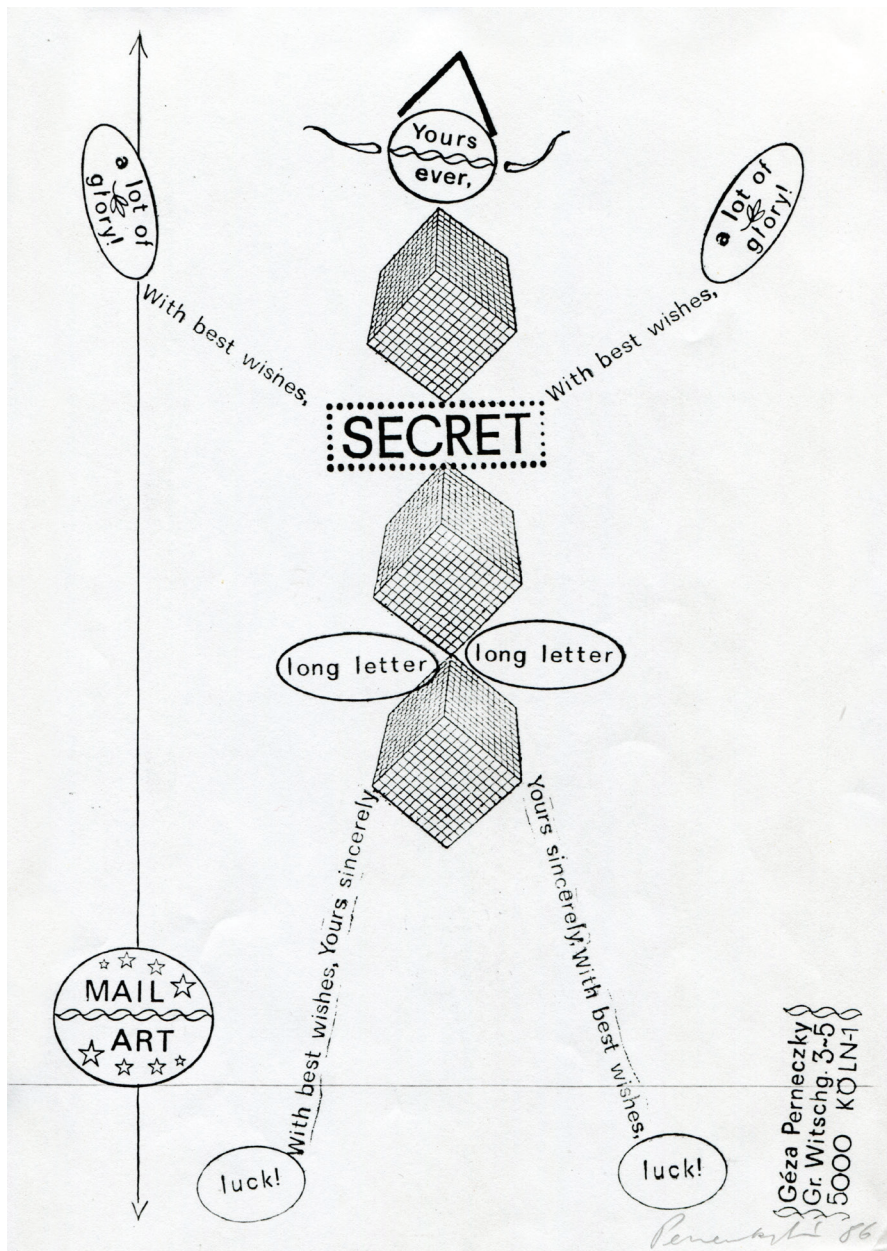
Egy sárga busz suhan el a festői Eger irányába. Sötétkék egyenruhás favágók – vagy talán táltosok, ki tudja – kapaszkodnak föl épp egy világfára. A fa súlytalan. Mereven leng ebben az örök pillanatban.

*

Már majdnem a városközpontnak titulált helyre értem. Van itt egy Rossmann, egy CBA és egy vasárubolt. A városházánál egy kialudt neonlámpa kíván a lakóknak “boldog ünnepeket”. Egy ruhabolt kirakatában angol zászló lobog, előtte két eltakart arcú, melegítő alak lézeng.

*

Az egyik körforgalmat egy úrhajó formájú tuja díszíti. Kissé

Pernecky Géza

Mail art óriás, 1986

21 × 29,7 cm (A4) (négszer xeroxolt)

távolabb, egy zárt rotundában (igazából kávézóban) van egy marcipánmúzeum (valójában édességpult). Egy műbőr kabátos férfi, a fényképezőgépnek háttal, épp egy bank ajtaját nyitja. Története kibogozhatatlan innen, messziről... igaz, hogy egy idegennek bármilyen közletről is az lenne.

*

A Vasvár út végén megint csak december van. A Géniusz könyvesbolt alatti zöldségesnél egy halom narancs aszalódik. A zöldségesből kilép egy halványzöld ruhás nő két teli szatyorral – talán tele olcsó, hizlaló étellel télire, azzal lakatni jól éhes családját. Egyenesen a fényképezőbe néz, keserű sorsa súlya alatt nyögve, itt, Közép-Európa foszladozó csücskén.

*

A város keleti végénél sötétzöld dombok sejlének fel a messze-ségben. A Vasvár utcából egyszer csak Munkás utca lesz – a vörösre és zöldre festett házakat falfirkák borítják. Balra, az elhagyatott acélműveknél egy sárga daru ácsorog, mint egy darumadár, csak nem halra, hanem fémhulladéokra vadászik. Ózd, mint megannyi más város, elvesztette az értelmét, de csak tovább evickél, hátha váratlanul ismét megtalálja.

*

Aztán leereszkedik a köd; sietve váltogatni kezdi egymást a november és a december. Visszaérek a körforgalomhoz, és elindulok a Volny József úton, a vasútállomást keresve. Kis időre napsütéses januári nap van, és fénybe borulnak a kihalt gyár rozsdás vaselemei ott, ahol a csövek átfutnak az út felett. Lehajlok, hogy elkerüljem a talán örökre abbamaradt munka e keserű gyümölcsét.

*

Több ebédszünetet feláldozva bejártam a várost keresztül-kasul, és végül ismét ráleltem az állomásra. A vonatnak se híre, se hamva. Két kisgyerek támasztja a falat az “angol használt bútorok és ruhák” felirat alatt. Bútornak, ruhának vagy bármilyen nemzetiségnek nyoma sincs, de a gyerekek azért csak várnak tovább. A gaz itt is benőtt egy vascsövet. A távolban a Kárpátok már várják, hogy lecsapjon rájuk a tél.

*

A földszintes házak mellett vezető út a keleti határhoz visz. Távozom, tudva, hogy mikor legközelebb erre járok, a város pontosan ugyanígy fogad majd, mint ahogyan mindig is volt és mindig is lesz. Távozom most, névtelenül és idegenül, akárcsak ha valóban itt lettem volna, mint ahogy megcsillan a fény egy téli napon.

Tarcsay Zoltán fordításai

Nyirán Ferenc

szégyen

még volt esti hírlap és volt füttyös
gyuri s nyitott villamosok melyek
lépcsőjén utazva gyuri püfölte a lappal
a tuja oldalát majd leugorva a nők seggét
még volt marx tér és ott egy önkiszolgáló
étterem ahol egy idős csórikám elküldött
a kurva anyámba az üres káposztafőzeléke
fölött a rántott húsom miatt s még volt
a pályaudvarhoz tartozó vécé ahol egy
idősebb fazon feltűnően nézte a farkamat
el is akadtam rögtön de az utcán is
követett máig előttem van a szűrős
tekintete s nem tudok huggyozni ha
mások is jelen vannak tizenhét lehettem
és sosem hordtam magammal a papírjaimat
csak a villamosbérletemet be is vittek
az állomás civil ruhás rendőrei egy
félsötét szobába labirintusos folyosókon
keresztül az ember nem is hinné miféle
helyiségek rejtőznek a falak mögött
sorjáltak a kérdések egy középkorú
nyomozótól az apám foglalkozása
felizgatta amikor mondtam hogy
katonatiszt milyen rendfokozatban
kérdezte alezredes mondtam halkán
mert semmire nem voltam büszke
az apámmal kapcsolatban én is
alezredes vagyok csattant fel a kihallgatóm
azzal lekevert egy pofont mely így utólag
visszatekintve inkább volt simogatás de a
szégyen máig bennem él

Horváth Imre Olivér

A férfiak korábban halnak

Egyszer, ha majd nagyon öreg leszek, talán úgy ötven év múlva, legyen negyven, dohányzom, sétálok majd valami városban, és a figyelmem fennakad valami tényleg szépen, egy különös kézügyességgel nyírt bokron, vagy egy fiatalos kocsma jópofa tábláján, és valahogy eszembe jutsz, miután sikerült majdnem teljesen elfeledni, bár azóta hatvan, hetven éve semmi, és ez persze teljesen felzaklat, pulzusom megindul az ég felé, és akkor már tényleg annyira öreg vagyok, de azért még tartom magam, jól állnak a ráncok meg a hetyke kis kalap, hogy már csak ennyi hiányzott a szívrohamhoz, és akkor látványosan kilehelem a lelkem valami forgalmas helyen, egy kínai étterem és egy cipőbolt között, és arra gondolok, hogy mégis megérte kivárni, és hogy nem baj, hogy kihullott az összes fogam, mert te verted ki őket a számból lassú, puha ökleiddel. – Írtál egy átlagos verset, az átlagosnál talán jobb befejezéssel, az idő persze ennél egykedvűbben válogat, de hogyha megöregszel, írd meg nekem ugyanezt, a közhelyeket faragd meg egy kicsit, ahogy engem.

Legénylakás

Talán mindenki más furcsaságon csodálkozik éppen, az ablakos mindenesetre szóvá teszi, hogy a szobánk koliszobához hasonlít, az épület pedig kollégiumra. Odakint tejköd van, bejön a hideg, míg üveget cserél, gumikalapáccsal csapkodja a szegőket, panaszkodik, hogy veszélyes volt idáig a kociút a kisvárosból, ahová valósi, és bár munkája végeztével ugyanazt látni, mint előtte, talán a három réteg jobban tartja bent a meleget – hamar végez, de még habozik a küszöb előtt, kopott sapkáját markolja, pedig már ki van fizetve. Öltözete és kefebajusza árulja el végül, hogy tényleg nem érti, miért vagyunk ketten a szobában, és talán azt sem, hogy hárman miért. Butaság viszont az lenne, hogyha ezért butának neveznék őt, hiszen a hőtechnika mégiscsak jövedelmezőbb a versírásnál, arról nem is beszélve, hogy ő pontosan tudja, hogyan kell élni, nemzeni és szépen halni meg, kimondva az utolsó szavakat – egy koliszobában élünk, ki tudja, meddig.

Pernecky Géza

Hajtogatni tilos (amorf), 1996

21 × 29,7 cm (A4)

Balogh Ádám

Nevermind

Úgy figyelj, hogy külföldre mennek a lemezek,
mondta fenyegetően a főnök a reggeli eligazításnál
a műhelyben, ahová én legszívesebben olyan részegséget
vittem volna magammal, amilyen sebeket meló után a kocsmába,
mert munkavédelmi kesztyűt nem kaptam,
a tizenkét óra alatt számtalan éles fémlemezt cipeltem
a műhely egyik végéből a másikba, és a köpcös
ott jött mellettem, és üvöltötte, hogy gyorsabban,
én higgadtan válaszoltam, hogy ezt ugye az óramutatónak
mondta, bár legszívesebben odaböktem volna,
hogy aki nem bírja a stresszt, menjen inkább hullamosónak,
de inkább hallgattam, mert ha már úgyis bekopog a szevasz,
akkor ne azzal a fél doboz megszalonmásodott nitrodermmel
utómunkázzanak, amit egy hónapra biztosított hatunknak,
meg hát Jézust sem Pilátus mosdatta, úgyhogy ezt inkább
anyámra hagynám, aki aggódott értem, mert napról napra
egyre több vágás volt az alkaromon, és hiába mondtam,
hogy velem tényleg semmi baj, csak a lemezek, anyám
még emlékezett arra, hogy milyen kazettát másoltatott
nekem arra az évekkel ezelőtti születésnapra, és hogy
Kurt Cobainnek is mi lett a vége.

Kontra

Amikor láttam, elkerülhetetlen az ütközés,
sem szidtam magam, hogy a megváltozott
tereppel való első találkozás előtt nem mondtam
el apámnak még az Alföldön, hogy elromlott
a kontrafék a piros campingemen, mert félttem,
ugyanúgy nem enged ki bicajozni a Bükkben,
ahogy a holt-Tisza parti telek melletti útra.

Örültem, hogy a délelőtti tapétázás
és a közös kacagás után inkább ledőlt
egy kicsit, én meg hónom alá kaptam
a bicajomat, és kiszöktem az útra,
hogy meghódítsam a lejtőt.

Reméltem, nem ébred fel, hogy a falu szeme
láttára leszállítson a bicajról, mikor már kilövésre
kész a pedálon a láb, mert az már majdnem olyan,
mintha még mindig rátartana a szabadságra
a partvisnyével.

Azon a hétvégén hosszúra nyúlt a szieszta,
a szomszéd rikkantása sem tudta kiugrasztani
apámat az ágyból, ahogy engem sem a szénakazalból,
amiben elterülve olyan könnyűnek tűnt minden,
majd a hirtelen jövő álom magával vitte
a tapétaragasztó kábulatát.

Márton László

Tanúnak születni kell

(Egy készülő regényből)

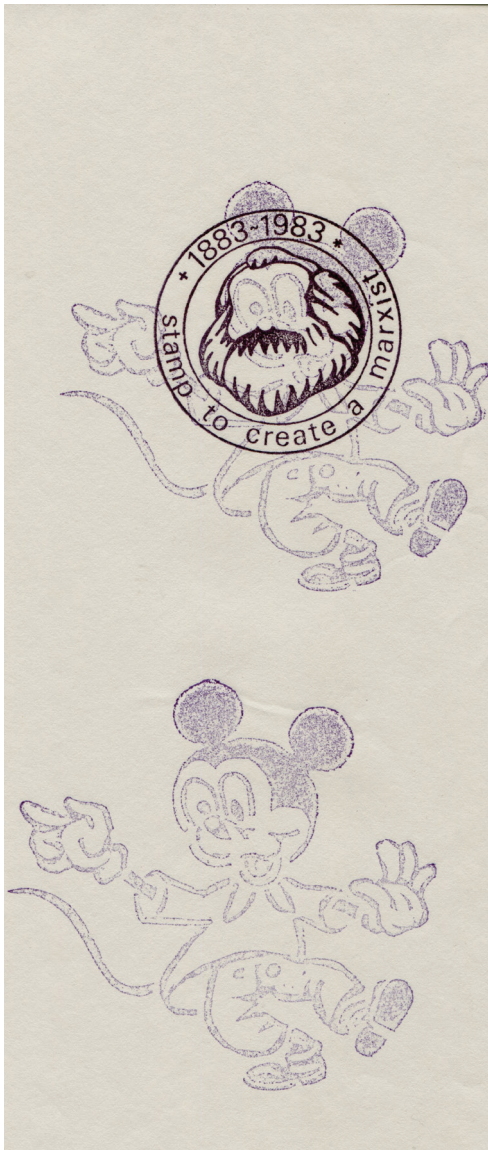
A vizsgálóbíró el van keseredve, amiért egyelőre senkit sem helyezhet letartóztatásba. A gyanúsítottak halmaza már körvonalazódik. Mindenekelőtt Spitz József templomszolga jön számításba, aki Samuka elmondása szerint a bűncselekményt elkövette, ezenkívül a három sakterjelölt mint tettetárs, a Weiss, a Schwarz és a Grün. Továbbá az összes többi jelenlevő zsidó, aki a gyilkosságot végignézte. Csak az a baj, hogy a letartóztatás elrendelésének egyelőre nincsenek meg a törvényes feltételei.

Erre Tengelyi csak annyit felel: ami késik, nem múlik.

Mire beesteledik, lőnek négy vadkacsát, három szárcsát és két fácánt, sőt hazafelé menet még egy nyulat is puskavégre kapnak. Viola Mihály most már elégedettebbnek érzi magát, mint egy órával korábban. Elégedettségéhez az is hozzájárul, hogy még a vadászat előtt megtette a szükséges intézkedéseket. Spitz Móricot berendelte a községházára, majd pedig utasította Léccelit, az írnokot és Dobost, a kispíró, hogy valamelyik helybeli fuvaros szekeren szállítsák a fiút Szentvilmosra. De vigyázzanak ám, nehogy megszökjön!

Mondjuk megkötözni vagy megbilincselni nem szükséges, de azért szorosán fogják közre, balról Lécceli úr, jobbról Dobos gazda. Ő, Viola egyelőre itt marad Tiszaréten, és folytatja a kihallgatásokat, de még holnap délután átmegy Szentvilmosra, ahol Móric nem érintkezhet a családjával és a többi zsidóval, így azok nem is tudják megfélemlíteni vagy hazug vallomásra betanítani. Majd ott ő, Viola nyugodt körülmények között elbeszélget a Móric fejével.

Még naplemente előtt el is indul a szekér a szentvilmosi

Perneczky Géza

Marx & Mickey, 1983; Marx Rembrandt, 1983
egyenként 21 × 29,7 cm (A4) (részletek)

országúton, amely egyelőre még sajnos nincs kikövezve. Hej, pedig milyen szép egy májusi késő délután Taksony vármegyében. Csak az a nagy porfelhő ne szállongana mögöttünk!

Negyedóra sem telik bele, és már ott vagyunk a tiszadudvai útelágazásnál. Ekkor Lécceli szól a fuvarosnak, hogy legyen szíves, állítsa meg a szekeret.

Ugyan már, mi a baj?

Azt mondja Lécceli: az a baj, hogy hirtelen kiújult a betegsége. Egyik pillanatról a másikra. Az előbb még nagyon jól érezte magát, most meg már nagyon rosszul érzi magát. Úgyhogy ő, Lécceli Kálmán nem bírja ki az utazást Szentvilmosig.

Arról nem is beszélve, hogy mindjárt beesteledik, és nagyon nem jó dolog sötétben szekerezni. Kimondottan kellemetlen érzés. Fut velem egy rossz szekér, utána mintha jajszó szállna.

Azt meg már tényleg csak a teljesség kedvéért említi Lécceli, hogy innentől Szentvilmosig nagyon rossz az országút. Csupa gödör, csupa kátyú, csupa döccenő. Lépten-nyomon hepék-hupák. Már a vármegye hintójának is majdnem eltört a tengelye. Hát még ezzel az egyszerű, pórias járművel mi lesz, ha véletlenül kizökken a megszokott kerékvágásból!

Dobos, a kisbíró egy kicsit elgondolkodik. Itt és most, Forspont Gergő szekeren mégiscsak Lécceli úr a főnök, akármennyire kiújult is a betegsége. Az írnok úr parancsol, mi pedig szót fogadunk neki.

Lécceli kérdi: no és Tiszadudva felé milyen az út?

Mire a fuvaros: olyan sima az, mint az itatóvályú deszkája! (Annál simábbat ő még nem látott.)

Nahát, akkor megmondom, hogy mi lesz. Az lesz, hogy átme gyünk Tiszadudvára, és ott töltjük az éjszakát Prücsky András csendbiztos úrnál. Jól mondom?

Nagyon jól tetszik mondani, csak arra tessék vigyázni, hogy ne tessék Andrásnak szólítani, mert ő Bandi. Ő mindenkinek Bandi, még a legutolsó tyúktolvajnak is. Attól még, hogy Bandi,

lehet tőle félni egy kicsit. Jó nagy pofonok csúsznak ki a tenyere alól.

Áll a szekér az útelágazásnál. A három férfi a zsidógyereket figyeli: mit szól az új információkhoz? Nem szól az semmit. Szó nélkül bámul maga elé. Nagy, fekete kalap van a fején, és a kalap alól kicsüngő oldaltincs – ahogy ők mondják, pajesz – lengedezik a szélben. Vörös lehet a haja, amire abból következtetünk, hogy a pajesza is vörös. Egy kicsit mintha reszketne, de ez csak az esti hideg levegő miatt van.

Az ilyen zsidógyerek mindentől be van szarva. Az ilyet könnyű megfélemlíteni. Az ilyet arra nevelik, hogy mindentől és mindenkitől félni kell. Nem mer végigmenni az utcán, ha ott áll egy kutya, inkább visszafordul. A macskától is fél. Még a libáktól is fél. Nem mer odamenni közénk, mert fél a gúnártól, különösen, ha rásziszeg. Félt a vele egykorú falusi gyerekektől, mert többen vannak, de ha egyedül van a másik gyerek, akkor is fél tőle. Hiába tizenégy éves, még egy hatéves parasztgyerektől is fél. Az is kicsúfolhatja, megdobálhatja, megverheti, mert az ilyenek azt tanítják, hogy a világért se üssön vissza. Inkább húzza meg magát, mert akkor jó neki, ha senki sem veszi észre.

Hát most hiába húzza meg magát. Most egy kicsit odafigyelnek rá. Most egy kicsit foglalkozva lesz vele.

Prücsky Bandi ugyanolyan vendégszerető, jó magyar ember, mint Borbély, a tiszaréti falubíró, vagy talán még nála is ugyanolyanabb. Felesége, Etelka asszony a szekérzörgés hallatán rögtön levágott egy jércét, úgyhogy rántott csirke lesz vacsorára. A csendbiztos nagyobbik fia, Kisbandi fennhangon kiabál az asztalnál: „Mama, nekem comb kell a kezembe!”

Nagy hóhányó lesz ebből a Kisbandiból tizenöt-húsz év múlva. Sok menyecskének fogja felhajtani a szoknyáját azon a címen, hogy neki comb kell a kezébe.

Dobos kisbíró kimegy a konyhába, és elfogyasztja a rántott csirke maradékát, miközben a szakácsnőtől megtudja, hogy a

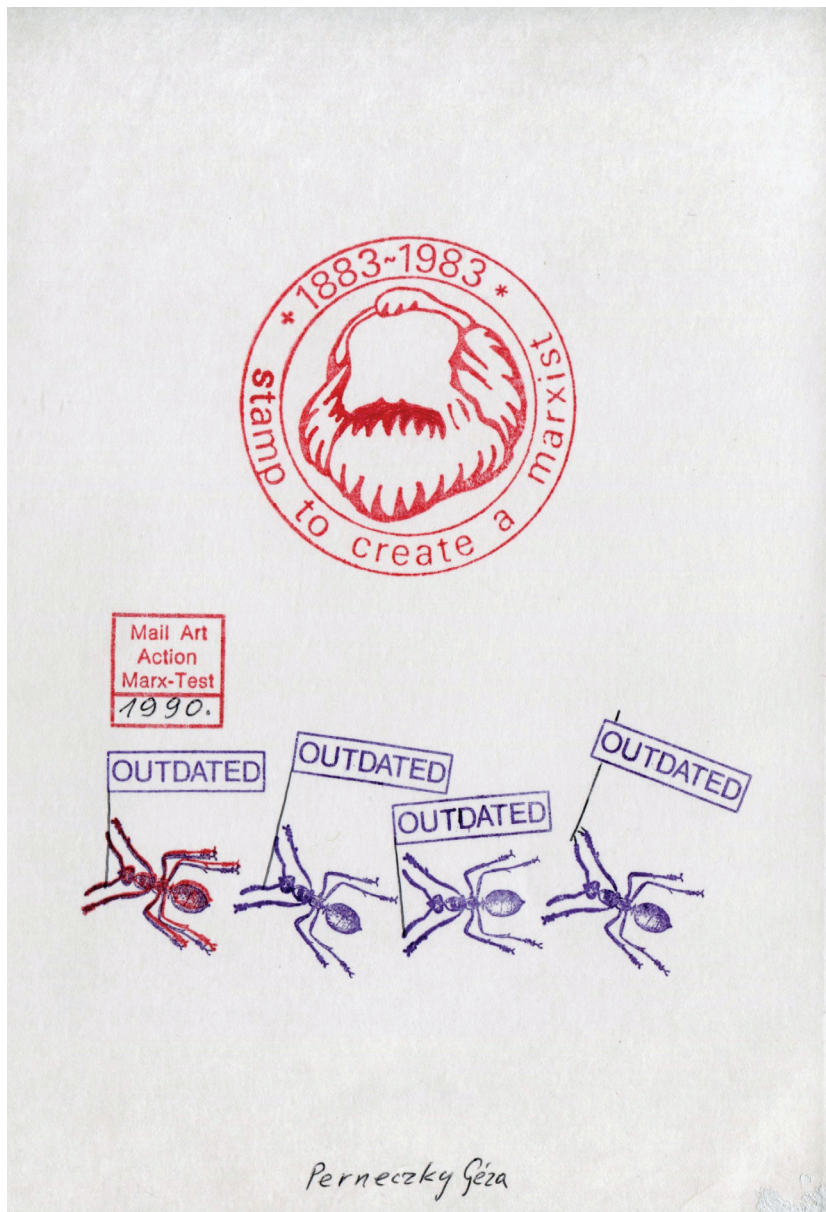
Julcsa gyereket vár, ő nem mondhatja meg, hogy kitől, mert nem is tudja biztosan, de itt valami suskus van.

Maga Julcsa is felbukkan egy pillanatra. Azonnal észreveszi, hogy róla beszélnek, de pillanatnyilag nem tehet semmit. Már megbánta, hogy elmondta a szakácsnőnek a gondját, hogy tudniillik elmaradt a havi vérzése, és tisztában van vele, hogy Etelka asszony előbb-utóbb elküldi a háztól, csak még azt nem tudja, hogy mikor. Most azonban sok a dolga, nincs ideje kiélvezni a kisbíró tetszését, mert át kell húznia az ágyat a vendégszobában, és le kell terítenie az ágy mellé egy matracot a zsidógyereknek. Lécceli úr azt mondta, hogy kiújult a betegsége, és annyira rosszul érzi magát, hogy lefekszik aludni. Viszont a Móricot állandóan szemmel kell tartania, így tehát a Móric is vele megy a vendégszobába.

Hej, ha koszorús költőnk, Arany János ezen a virágillatú májusi estén elvetődne Tiszadudvára, bizonyára átdolgozná *Családi kör* című halhatatlan remekművét! A bagoly meg a denevér maradhatna, a varangyos békák is a helyükön vannak, de nem holmi rongyos paraszt a vendéglátó, hanem a törvény szolgája, a délceg csendbiztos, és nem valami hitvány koldus a vendég, hanem a törvény szolgája, a kiújult betegségével hőiesen küzdő írnok.

Azonkívül egy tehén helyett írjunk négyet, és írjunk hozzájuk még hat lovat is, mert Prücsky Bandinak ilyen sok állata van.

De hát Arany János nem jön Tiszadudvára (úgy hallom, ő is betegeskedik, nemcsak Lécceli), helyette pedig nem írhatom át a költeményt. Röviden és költőietlenül csak annyit mondok, hogy este kilenckor az írnok beviszi Móricot a vendégszobába, és éjfélkor előjön Móriccal, valamint egy jegyzőkönyvvel, amely szerint Spitz Móric minden kényszer nélkül olyan értelmű valomást tesz, hogy a zsidótemplom bejárati ajtajának kulcslyukán keresztül a saját szemével látta, amint a zsidótemplomba előzőleg becsalogatott, majd ott a földre tepert Ölyvesi Eszter-

Perneczky Géza
Idejétmúlt, 1990
14,8 × 21 cm (A5)

nek a három sakterjelölt, a Schwarz, a Weiss és a Grün a torkát elvágta, a vérét cseréptálba csorgatta, a többi jelenlevő zsidó pedig mindezt végignézte és megtapsolta.

Ezzel a vallomással a kezében kopogtat Lécceli éjfélnor a csendbiztos irodájának ajtaján, a csendbiztos pedig – csodák csodája – ahelyett, hogy az igazak álmát aludná, ott ül az asztal mögött, és az írás acélhegyű ördögével, egy tollszárral néz farkasszemet.

Ugyanezzel a tollal írt néhány napja egy emlékeztetőt az alispánnak, hogy érdemes volna végre kinyomozni, hová lett Ölyvesi Eszter, és mi történt vele. Ő, Prücsky nem nyomozhat, mert nem kapott rá megbízatást a szolgabírótól, pedig ha ő nyomozott volna, már az egész disznóság szőröstül-bőröstül ki volna nyomozva. De hát ő, Prücsky nem illetékes. Aki pedig illetékes, név szerint Nyúzó Lázár tiszaugari szolgabíró, az nem csinál semmit. Pontosabban, azt csinálja, hogy egész nap a földjein motoszkál, de nem azért, hogy figyelje a répa, retek, mogyoró kártevőit, hanem hogy a napszámosnők szoknyája alá nyúlkáljon.

Arra is bátorkodom emlékeztetni alispán urat, hogy ez csak egy emlékeztető. A világ minden kincséért se tessék feljelentésnek tekinteni.

És íme, tessék! Most aztán Prücsky Bandi is bekapcsolódik a nyomozásba. Úgy kinyomozza azt a bűncselekményt, hogy csak úgy füstöl!

Na jó, mondjuk, egyelőre még csak a pipája füstöl. De most a pipát úgyis kiveszi a szájából.

Prücsky Bandi a vacsorát még civilruhában fogyasztotta el, most azonban egyenruhát visel. Villognak a rézgombjai, leng a kalpagján a kakastoll. Szúrós a nézése, szúrós a bajsza vége, szuronyos puská a keze ügyében.

Harminc év múlva sem tudom majd felidézni, mi történt Prücsky Bandi házában ezen az éjszakán. Maga Móric azt fogja

vallani jövő nyáron a törvényszék előtt, hogy a csendbiztos úr egy ujjal sem nyúlt hozzá, még csak rá sem kiabált. Elképzelhető, hogy ez a vallomás valamivel közelebb áll az igazsághoz, mint a Gányó Julcsa nevű szolgálónak az a kijelentése, amelyet persze nem a törvényszék, hanem egy bizonyos Klein Borbála előtt fog tenni, miszerint pofonok csattogása és a gyerek jajgatása hallatszott az irodából.

Azt is valószínűtlennek tartom, amit a Klein Borcsa nevű bábaasszony állít, aki szintén Tiszadudván tartózkodik, legalábbis amíg Prücsky Bandi vasra nem vereti, és a szentvilmosi börtönbe nem küldi Forspont Gergő szekerén. Klein Borcsa holnap reggel fogja látni Móricot, amikor véletlenül a Prücsky-kúria felé visz az útja egy vajúdo asszonyhoz, és azt fogja állítani, hogy Móric agyba-főbe volt verve, talán össze is rugdosták, mert alig tudott eltámolyogni a vármegye hintójáig, amelyre felszállították. Mi több, ő, Klein Borcsa még egy véraláfutást is látott a gyerek bal szeme alatt.

Meglehet, hogy Móric támolyog, de ennek csakis a kialvatlanság lehet az oka, tudniillik a vallomás végleges változatán hajnali fél ötig dolgoztak az arra hivatott személyek, és hát Móric is a hivatottak közé tartozik, elvégre ami elkészült, az mégiscsak az ő vallomása. És, ugyebár, nem öt percig tart szóról szóra, betűről betűre megtanulni egy hosszú jegyzőkönyvet úgy, hogy az ember, mármint Spitz József nagyobbik fia álmából felébredtve is hibátlanul mondja fel, és olyan egyenletesen, mint a vízfolyás. Magam sem tagadom, hogy Móric sokszor elbóbiskolt ezen az éjszakán, és mindannyiszor azonnal felébredtették. De meg is van az eredménye, mert a beszéde most már valóban hasonlít egy kicsit a vízfolyáshoz.

Az is lehet, hogy észlelhető a bal szeme alatt egy olyan elszíneződés, amelyet véraláfutásnak nézhet a rosszindulatú szemlélő, de ez is csak a kialvatlanságtól van, mert hiszen a jobb szeme alatt ugyanilyen elszíneződés látszik.

Az, mondjuk, igaz, hogy az eljárásjog tiltja a gyanúsítottak éjszakai kihallgatását, főleg ha kiskorú gyerek az illető, de hát Móric, ugyebár, nem gyanúsított, hanem csak tanú. És ha túlságosan szigorúan ügyelünk a törvényességre, akkor sohasem fogjuk megtudni, hová lett Eszter.

Most legalább tudjuk.

Illetve nem tudjuk.

A jegyzőkönyv szerint Móric azt vallotta, hogy 45 percig, azaz háromnegyed óráig nézte a kulcslyukon keresztül a gyilkosságot. Utána a mostohaanyja behívta a házukba, így tehát azt már nem látta, mi történt Eszter kivéreztetett holttestével. A zsidók éjszaka, amikor senki sem látta őket, nyilván kicsempészték a holttestet az imaházból, és bedobták a Tiszába.

Úgyhogy mihelyt előkerül a Tiszából az elvágott torkú női holttest, a tényállás rögtön egyértelművé válik. A közvélemény, amely nemrég még tiltakozott a Tisza medrének átkutatása ellen, ezt most már a legerélyesebben követeli.

Igen ám, de Eszter eltűnése óta eltelt másfél hónap, és a mai napig nem találtak női holttestet a Tiszában. Aztán, nem is olyan sokára, mégiscsak elő fog kerülni a női vízihulla, még hozzá Eszter ruhája lesz rajta. Viszont a nyaka teljesen ép lesz. Látszani fog rajta, hogy senki sem vágta el a torkát. Ez viszont további súlyos bonyodalmakat fog okozni.

Ha a középkorban élnénk, akkor az a tény, hogy a Tiszából kifogott holttest nyaka ép, nem a zsidók ártatlanságát bizonyítaná, hanem különös ravaszságuk és megátalkodottságuk jele volna. Meg volnánk győződve róla, hogy igenis elvágták a szűzlány torkát, utána pedig ördögi varázstudományukkal összeragasztották vagy beforrasztották a sebet. Az első-, másod- és harmadfokú kínvallatás eszközei pedig gondoskodnának róla, hogy megszülessen a beismerő vallomás, amelyet példásan szigorú, elrettentő büntetés követne.

Hej, ti régi szép inkvizitórius büntetőeljárások! De nagy kár,

hogy eljárt fölöttetek az idő!

Ma már felvilágosult jogállamban élünk. Nemhogy tilos és büntetendő a kényszervallatás, de még csak nem is a terheltnek kell az ártatlanságát bizonyítania, hanem a vádhatóságnak, hogy valóban bűncselekmény történt, és hogy azt a terhelt követte el. Bosszantó korlátozások!

Ráadásul a materialista filozófia undorodva utasítja el az ördögi varázslatokról szóló képzelgést, a modern orvostudomány pedig pökhendi magabiztossággal kijelenti, hogy egy holttesten a vágott sebet nem lehet nyomtalanul összeforrasztani. (A tiszaréti közvélemény ezügyben megkérdezte a járási körorvost, dr. Szuri Tihamért, valamint a megyei tisztiorvost, dr. Hass-Hajthó Benjámint, és ők is ebben az értelemben nyilatkoztak, pedig ők magyar érzelmű, derék emberek, igazi hazafiak.)

Ez járt a vizsgálóbíró fejében, amikor hajnali fél három körül kézhez vette Lécceli Kálmán levelét, amelynek végén az a sürgető kérés volt olvasható, hogy az urak azonnal jöjjenek át Tiszadudvára, mielőtt Móric meggondolja magát, és a mostanival ellenkező értelmű vallomást tesz.

Addig üssük a vasat, amíg meleg! (Már amennyire a Móric vasból van. De még ha nincs is vasból, ütni azért ütötték egy kicsit.)

Az urak csodával határos módon még nem aludtak, hanem gyertyafény mellett kártyáztak a falubírónál. Igaz, a fuvaros, Forspont Gergő sem aludt még, amikor a kisbíró, Dobos (különös, de még ő sem aludt) fél kettő és kettő között rányitotta az istállóajtót, és kezébe adta az írnok levelét, hogy ezt most, Gergőkém, azonnal átviszed, amilyen gyorsan csak tudsz hajítani, Tiszarétre a vizsgálóbíró úrnak! A lovak sem aludtak még, be voltak fogva a szekérbe. Ugyanígy Tiszaréten a vármegegye lovai sem aludtak még, hanem menetkészen toporogtak a hintó előtt, amelyre máris felszállnak az urak: a vizsgálóbíró úr, az ügyész úr, valamint Fityke, a vizsla úr.

Itt jegyzem meg, hogy Fityke rendkívüli értelmi képességekkel büszkélkedhet, például kártyázni is tud. Most is ő volt a harmadik kártyapartner az asztalnál, mert Borbély, a falubíró éjfélkor kiszállt a partiból, és lefeküdt aludni. Fityke a kártyalapokat a két mellő mancsa közé szorítja, és van abban valami diszkrét báj, amikor két rövid vakkantással bemondja a tulétroát. Egyetlen hibája van: amikor jó lapokat tart a mancsai közt, hevesen csóválja a farkát. De hát erről nem ő tehet, ez már a faji adottságaihoz tartozik.

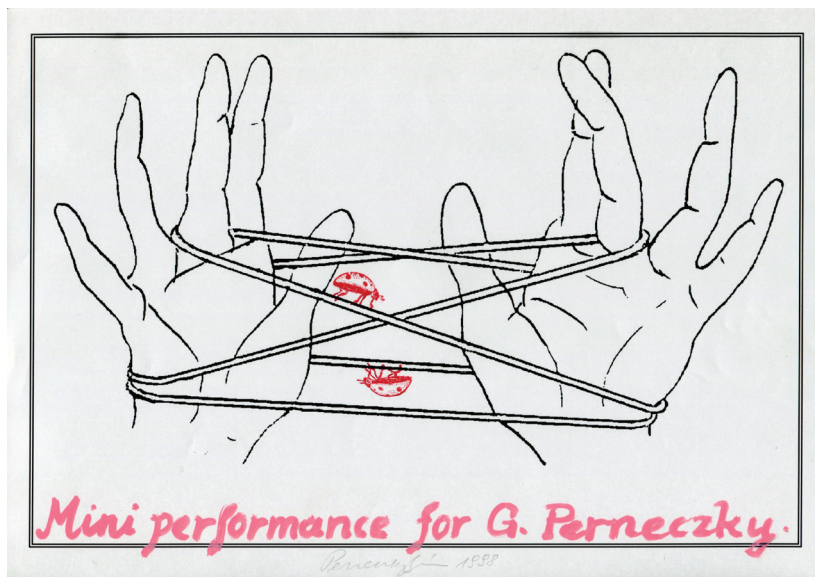
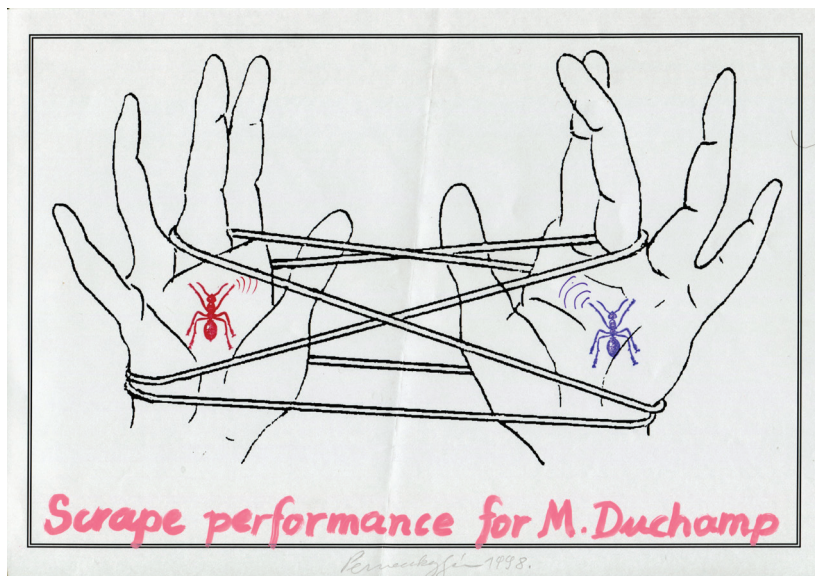
Ezen az éjszakába nyúló estén Fityke már legalább hatvan koronát elnyert a vizsgálóbírótól. (Annyi esze volt neki, hogy belássa: a saját gazdájától nem volna célszerű elnyerni a pénzt.) Így tehát Viola nem sajnálta túlságosan, hogy fel kellett állnia a kártyaasztal mellől. Világosan látta már: Tiszadudván ő lesz a nyertes, méghozzá nagyobb ellenféllel szemben, mint az ügyész. És nagyobb lesz a játszma tétje, mint hatvan korona.

Hát így került a vármegye hintója Tiszadudvára hajnalhasadás előtt.

Innen szállítják Móricot ugyanezzel a hintóval a megyeszékhelyre, Szentvilmosra.

Hej, mennyivel más ez az utazás, mint tegnap este azon a zötyögő, hitvány parasztszekéren! A hintónak csodálatos rugói vannak. Olyan úri módon ringatja az embert, mármint Spitz József nagyobbik fiát, hogy a bölcső sem volt külön, amelyben az édesanyja ringatta, aki akkor még élt, a kised Móricot. Olyan úri szag – dehogyis szag, inkább illat – érződik a hintó belsejében, amelyet Móric még sohasem szívott be, és máris arra vágyik, hogy ezt szívhassa, amíg csak él. Úri szivarfüst, úri bajszipedrő, úri bőrcsizma, úri fegyverolaj, úri vadászkutyaszőr és főleg úri önérzet illata.

Hej, Móric, hogy felvitte Isten a dolgodat! A vármegye hintóján utazol finom, előkelő urakkal, mintha úr volnál te magad is! És az urak már nem annyira szigorúak, mint voltak

Perneczky Géza

Duchamp-performansz, 1998; Perneczky-performansz, 1998
egyenként 21 × 29,7 cm (A4)

Bandi bácsinál Tiszadudván. Elégedetten, mégis izgatottan, kipirult arccal nevetgélnek a hintóban, kortyolgatnak a szilvóriumos kulacsból. Nem bratyzíznak veled, de azért nem sajnálják tőled a jó szót. Megdicsérnek, amiért ilyen értelmes, ügyes, derék fiú vagy. És ha így folytatod, sok hasonló dicséretre számíthatsz.

Azt azért ne hidd, hogy megkedveltek, hiszen ott lóg a füled mellett az a fránya pajesz, de mindenesetre fölfigyeltek rád, a szó legjobb értelmében. Nem biztos, hogy mindig az a jó, ha nem vesznek észre. Lehet ebből szerencséd is. Ha nagyon igyekszel, talán elnyerheted a vizsgálóbíró úr szeretetének egy parányi morzsáját.

És mit kell tenned mindezt? Semmit. Úgyszólván semmit. Mindössze annyit, hogy elmondod, vagyis tanúságtételeddel igazolod, amit a saját szemeddel láttál a kulcslyukon keresztül.

Ugye tényleg a saját szemeddel láttad azt, amit láttál? És ugye nem szoktál hazudni? És ugye ismered a Tízparancsolatot, amely kimondja, hogy „ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen”? Akkor, ugye, amit mondtál és még sokszor el fogsz ismételni, az színigaz. Hogy becsalogatták, leteperték, elvágták a nyakát, kicsorgatták a vérét. Ha tényleg láttad, akkor az úgy van. Olyan nincs, hogy láttad, de nem történt meg. És olyan sincs, hogy nem láttad, és mégis megtörtént. Hej, Móric, Móric, ha így áll a dolog, akkor mostantól csupa gyöngyélet lesz az életed. Nem ám az a falusi zsidó nyomorúság, ami eddig volt!

Az urak amúgy nem sokat foglalkoznak Móriccal. Valamit megbeszélnek vagy megvitatnak. Latinul beszélgetnek, hogy a gyerek ne értse.

Milyen hasznos, milyen jó dolog, hogy Magyarországon a művelt emberek tudnak latinul! Így, a törvény betűje szerinti teljes jogegyenlőség ellenére, szükség esetén szavakból, mondatokból építhetnek kerítést önmaguk és az iskolázatlan csürhe közé. Végtére is a felsőbb osztályhoz tartozás, a rang és a cím hazánkban ma már nem a születéstől, hanem csakis a művelt-

ségtől függ. Márpedig nálunk csak az művelt, aki tud latinul. A Móric viszont a magyar nyelven kívül csak a romlott német zsidózsargont ismeri.

Tartalmas beszélgetés közepette érkezik meg a vármegye hintója Szentvilmosra, ahol Móric még soha életében nem járt.

Olvasóim között bizonyára akadnak néhányan, akik jártak már Bécsben, sőt talán Párizsban is. Próbálják meg egy pillanatra felidézni, milyen is volt az első benyomásuk! Milyen érzés volt Mucsáról vagy Bivalybasznádról fölkerekedve belecsöppenni egy világváros izgatott lüktetésébe, az élet folyamán először megpillantani a hatalmas, pompás épületeket, a száguldó járműveket? Milyen szívdobogást okozott először hallani, amint zúg az élet tengerárja, mindenik hab új világ?

Ilyesféle érzés, ilyen heves szívdobogás fogja el Móricot, amikor a vármegye hintója végigrobog a fakockákkal kirakott, széles Dudvai úton, a Csicsogó-külváros vadonatúj házai között. Hiszen ő még taligán is csak egyszer-kétszer ült egész eddigi életében, és még az is milyen különleges kaland volt! Most pedig, miközben Szentvilmos felé száguldott vele a kényelmes, úri hintó, ő hűvös tapintású üvegablakon át figyelhette, hogyan szaladnak hátrafelé az útszéli fák és a taksonyi táj hepehupái.

Akármilyen gyorsak voltak Móric gondolatai, sorra-rendre lemaradoztak a hintó mögött. A nagy sebességtől semmi sem jutott eszébe. Mintha nem is igazi világ volna, amelyet kettéhasít a száguldás, hanem ködképek egymásba mosódó sokasága. Még a felhők is hátrafelé rohannak az égen. Csak a reggeli nap tart ki a vármegye hintója mellett. Lassacskán emelkedik a derült májusi égen, és mintha rámosolyogna a fiúra: „Móric fiam, te is így fogsz magasabbra emelkedni!”

Aztán a taksonyvidéki nyílt térséget eltakarják a külváros házai. Aztán már a város belső részén halad át a hintó. Móric szája tágra nyílik az ámulattól. Lát egy olyan házat, amelynek tetejére ráépítettek még egy házat, arra pedig egy harmadikat.

Ilyen csoda nincs is! Aztán egy tér közepén kőkocka, a kőkockán ember, amint ég felé nyújtja jobb kezét. Egy ember, éppoly, mint anyám fia, csakhogy vasból vagy másmilyen ércből van! Bizonyára hamisan esküdött, ezért Isten büntetésből szintiszta vas-sá változtatta, és most itt kell állnia a kockán, elrettentő példa gyanánt.

Fényes nagy termek, ahol emberek ülnek asztaloknál, nagyalakú imakönyvvel a kezükben, és előkelően öltözött, frakkos nagyurak levesestálat vagy söröskorsót raknak eléjük. Móric lelkében kicsírázik a remény, hogy nemsokára – talán már holnap vagy még ma – ő is egy ilyen asztalnál fog ülni, és egy csokornyakkendős herceg vagy gróf ölébe is le fog rakni üvegkorsóban habzó sört, ezüsttálcán gőzölgő libasültet. Ő maga sem ebben a mostani foltozott nadrágban fog az asztalnál ülni, hanem szép új ruhája lesz, csupa selyem, csupa bársony.

Ugyanakkor azt is tudja, hogy ezért neki még sokat kell fáradoznia. Úri jódolga nem ingyen lesz, ha ugyan lesz neki. Ezer-szer is meg fognak tőle kérdezni olyan dolgokat, amelyekre egyszer sem válaszol valami nagyon szívesen. Szorong is egy kicsit. Mert mi lesz, ha mégiscsak bántani fogják? És akkor mi lesz, ha nem kóser az étel, amit majd enni adnak neki?

Prücsky csendbiztos házában vacsorára is, reggelire is csak kenyeret és vizet fogadott el, mert attól tartott, hogy az ételek disznósírral készültek, a tejet pedig húsos edényben tárolják.

Nohát, Móric, kenyeret és vizet kaphatsz Szentvilmoson is.

A vármegye hintója elrobog a wismari fejedelmi hajlékhoz kísértetiesen hasonlító tőzsdepalota mellett, és bekanyarodik a főtérre, ahol megáll. Móric, úgy látszik, megérkezett az úticélhoz.

A megyeházával szemközt álló pompás épület 1877 és '81 között épült, Schwegelburgt Frigyes királyi műépítész tervei szerint. Nagyobb részben az olmützi reálgimnázium főépülete, kisebb részben a Louvre nyugati szárnyára emlékeztet.

Az épület – funkciójából adódóan – zárt, ezért Schwerkburtt számára különleges feladat volt a homlokzat tagolása. Ezt az építész változatos síkformákkal, sűrű textúraváltásokkal, keskeny falpillérekkel, erőteljes rizalitokkal és korinthoszi oszlopfők közül meglepetésszerűen kikandikáló gránitkariatidákkal oldotta meg.

Gyönyörű épület, öröm ránézni, legalábbis kívülről, de a házigazda, Henger Andor várnagy szerint belülről is.

Hát most Móric jól megnézheti magának az épület belsejét, bár azt nem ígérhetem, hogy kedvére bóklászhat a lépcsőkön és a folyosókon.

Ez a fenséges épület ugyanis – az olvasó már nyilván kitálta – a mi szép, új börtönünk, a megyeszékhely és a vármegye büszkesége. Most kitárul a gyalogos forgalom számára fenntartott kisebbik kapu. Az urak bekísérik Móricot, és átadják a személyi állománynak.

A személyi állomány előzőleg már kézhez vette az alispán rendelkezését, amely szerint a kiskorú tanú – a külvilág zavaró hatásaitól való teljes elkülönítés végett – magánzárkába kerül. Kopaszra nyírni, rabruhába átöltöztetni szükségtelen, mert hiszen csak tanú ő, nem pedig rab.

Nesze neked, fényes kávéház! Nesze neked, libasült! Nesze neked, selyemből és bársonyból csináltatott, vadonatúj ruha!

Most árulom el az olvasónak: az írnok, Lécceli mindvégig azzal ijesztgette Móricot, hogy börtönben fog élve elrohadni, mint az apja meg az összes többi tiszaréti zsidó, ha be nem vallja Eszter meggyilkolásáról a színtiszta, teljes igazat. Ha bevallja, akkor esetleg szabadon engedi a törvényszék. Az apja már bevallotta. Az összes többi tiszaréti zsidó is bevallotta. Miért éppen ő ne vallaná be?

Úgyhogy bevallotta. Közben világosan látta a törvényszéket: egy óriási karosszék volt, mozgatható karokkal. A törvényszék karjai olyan erősen szorították Móricot, hogy elakadt a lélegez-

te, de aztán tényleg szabadon engedték. És most itt van.

A magánzárka berendezése: egy priccs, egy négylábú, támlátlan szék, magyarul stokedli vagy stoki, valamint egy fedeles vödör. A berendezéshez számíthatjuk az ablakot is, amelyen esztig beszüremkedik a világosság, és amely elvileg a börtönudvarra néz, de olyan magas van, hogy a stokira ráállva sem lehet kilátni rajta. Arról nem is beszélve, hogy a stokira ráállni tilos. Ébresztő és takarodó között a priccsre ráülni vagy ráheveredni szintén tilos.

A berendezéshez számíthatjuk az ajtóba vágott kémlelőnyílást is, amelyet elfordítható vaslap fed kívülről és erős acéldrótból készült rostély belülről, nehogy az őrizetes kisebb tárgyakat, írott üzeneteket juttathasson ki a folyosóra.

A várszemélyzet beléptekor a magánzárkában tartózkodó őrizetes vigyázzba áll, és alázatosan jelenti a magánzárkában tartózkodó őrizetesek létszámát.

Szívesen elidőznék Móric mellett még egy kicsit. Elmondanám neki, mennyivel jobb az élet ebben a pompás épületben, mint például a szegedi várbörtönben vagy az illavai fegyházban, de attól tartok, ez vajmi kevésbé mozdítaná elő a cselekményt. Arról sem volna helyes megfeleledkeznünk, hogy a magánzárkában huzamosabb ideig egyszerre csak egy személy tartózkodhat. Úgyhogy már itt sem vagyok. Igazából sohasem voltam itt.

Ismerős anekdoták

Márton László *Hamis tanú* című készülő regényéről

Az anekdota szerint, ha Arany János jelenleg éppen nem gyengélkedne, és hatvanas éveinek vége felé járva vállalkozna a Pest-Tizsadudva szekérútra, biztosak lehetnénk abban, hogy Prücsky Bandi csendbiztos házában estéli nyugalomát élvezve gondolkodás nélkül újraírná *Családi kör* című remekművét. Az éjszakai állatok maradnának, de egy tehén helyett legyen négy, Bandi csendbiztosnál több a haszonállat, de hát nem is egy rongyos parasztházat választana koszorús költőnk szálláshelyül. Ráadásul rossz szekeren döcögve olyan szavakat olvasnának a kalapos-botos mester fejére, amelyek Ölyvesi Eszter rejtélyes halálát követően csak jó harminc évvel születnek majd meg, ugyancsak egy jelentőségteljes éjszakai szekérút emlékeit rögzítve. Fut vele egy rossz szekér... De szerencsénkre Tizsadudva felé olyan sima az út, mint „az itatóvályú deszkája”, így félünk csak

nekünk, maiaknak kell attól, hogy bármi is eltörik a hosszú út alatt. Tavasz lapszámunk látószögében Márton László készülő regényének, a *Hamis tanúnak* részlete áll.

Arany János tizsadudvai látogatásának esélye persze a történelmi időhöz tartozik. Márton László készülő regénye az 1880-as években játszódik, legalábbis a krónikás-elbeszélő elmondása szerint Taksony vármegye megyebörtöne az 1881-es esztendőre már felépült. Ide érkezik Ölyvesi Eszter meggyilkolásának állítólagos tanúja, a kissé szerencsétlen Spitz Móric, a „zsidógyerek”, a templomszolga Spitz József legidősebb fia. Állítólagos tanúról, állítólagos gyilkosról beszélhetünk csupán, hiszen a regényrészlet alapján annyit tudhatunk csak biztosan, hogy Ölyvesi Eszter holttestét később valóban megtalálják a Tizsában. A Törvény azonban a kuruzsló zsidóság ellen fordul, Móric törvényszolgák által megírt és megszerkesztett

vallomása azonban inkább hasonlít a vízfolyásra, mint az igazságot feltáró jogi dokumentumra. A zsidók ellen azonban ez is elég lehet, ha az egyébként együttműködő és ártatlan Móricot sem lehet csak úgy megkedvelni, mert hát ott lóg a füle mellett „*az a fránya pajesz*”. Még akkor is, ha a regénycselekmény már a felvilágosult jogállamiság idejében zajlik, ahol a vajákos babonáságot már kiszorította a tudományos materializmus – mégis egyszerűbb arra gondolni, hogy Ölyvesi Eszter elvágott torkát a zsidók valami megátalkodott ravaszsággal forrasztották össze utólag, mielőtt testét a Tiszába vetették volna: „*Meg volnánk győződve róla, hogy igenis elvágták a szűzlány torkát, utána pedig ördögi varázstudományukkal összeragasztották vagy beforrasztották a sebet. Az első-, másod- és harmadfokú kivallatás eszközei pedig gondoskodnának róla, hogy megszülessen a beismertő vallomás, amelyet példásan szigorú, elrettentő büntetés követne.*” A babona így kapcsolódik össze a – kezdődő – antiszemitizmussal a korabeli – fiktív – Magyarországon, ahol még nosztalgiá-

val gondolnak az inkvizíciós idők szent büntetőeljárásaira. De hát jogállamiság ugye, felvilágosult jogállamiság, amelyben a tanút mégsem öltöztetik csikos rabruhába és nem kopasztják meg, csak magánzárkába vetik, hogy azért mégse hihesse Spitz Móric, hogy zsidóként nem eshet bántódása a felvilágosult jogállamban: „*A magánzárka berendezése: egy priccs, egy négy lábú, támlátlan székek, magyarul stokedli vagy stoki, valamint egy fedeles vödör. A berendezéshez számíthatjuk az ablakot is, amelyen estig beszűremkedik a viláosság, és amely elvileg a börtönudvarra néz, de olyan magasan van, hogy a stokira ráállva sem lehet kilátni rajta. Arról nem is beszélve, hogy a stokira ráállni tilos. Ébresztő és takarodó között a priccse ráülni vagy ráheveredni szintén tilos.*”

Szegény, együgyű Móric a zárkában végzi, még a krónikás is magára hagyja, pedig ott sem volt: „*Arról sem volna helyes megfeledeznünk, hogy a magánzárkában huzamosabb ideig egyszerre csak egy személy tartózkodhat. Úgy-hogy már itt sem vagyok. Igazából sohasem voltam itt.*” Pedig Móric

annak előtte libasültről álmodozott ezüsttálon, kávéházakról, frakkos nagyurak előkelő társaságáról: talán karriert lehet csinálni a tanúságból, „úri jódoigában” megfeledkezni látszik arról, hogy apja a gyilkosság legfőbb gyanúsítottja. Őrá nézve túl sok tétje nincsen az ügynek, hacsak nem a nagyváros káprázatos lüktetése, az illatos úri hintó, a levesestálak, a söröskorsók csábítása. Tanúnak születni kell: Szentvilmos mégiscsak Taksony Párizsa – gondolta a „zsidógyerek”; hamar csalódnia kell azonban a Törvényben, amely szent kötelessége ellenére valahogy mégiscsak képes összebékíteni a seb nélküli torkot Móric kikényszerített és éppen ezért egyértelmű vallomásával.

Habár a regényrészlet szereplőit az a bizonyos rejtélyes haláleset mozgatja, nagy eséllyel nem maga a gyilkosság kerül majd a regény egészének fókuszába. Márton László érezhetően történelmi regényt ír, amelynek szinte csak körítése (és valószínűleg epizódja) Ölyves Eszter halálesete. A holttestnél fontosabb Móric útja, az, hogy zsidó, de még inkább

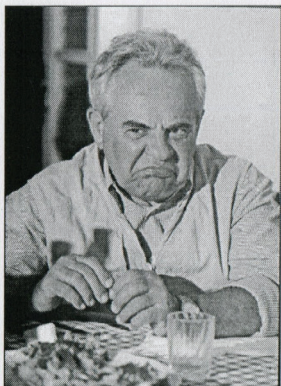
fiktív helyszíneivel a nagyon is valóságos dualizmus kori Magyarország fikció mögé bújtatott tényeivel és áthallásos igazságaival. Spitz Móric hamis tanú, de nem önszántából az, nem a Törvény ellen vall, hanem a Törvény, Viola, Lécceli és Prücsky András csendbiztos kényszeríti hamis tanúzásra, hogy a babona igazolást nyerjen, és a bajtársias utálat és gyűlölet fenntartható maradjon. A regényrészlet kerek anekdota arról, hogy (hamis) tanúnak születni kell, azaz az áldozatiság talán csak a „fránya pajesz” kérdése, ami akkor válik leginkább problémává, amikor megtalálják Eszter holttestét: „Igen ám, de Eszter eltűnése óta eltelt másfél hónap, és a mai napig nem találtak női holttestet a Tiszában. Aztán, nem is olyan sokára, mégiscsak elő fog kerülni a női vízihulla, méghozzá Eszter ruhája lesz rajta. Viszont a nyaka teljesen ép lesz. Látszani fog rajta, hogy senki sem vágta el a torkát. Ez viszont további súlyos bonyodalmakat fog okozni.” Itt kerül összetűzésbe a Törvény által kierőszakolt hamis tanúzás a makacs valósággal, amely konfliktust éppen ezért a középkori

babonassággal akarják feloldani a törvénytörzők a zsidóság brutális és hazug képének megalkotásával: „Spitz Móric minden kényszer nélkül olyan értelmű vallomást tesz, hogy a zsidótemplom bejárat-ai ajtajának kulcslyukán keresztül a saját szemével látta, amint a zsidótemplomba előzőleg becsalogatott, majd ott a földre tepert Ölyvesi Eszternek a három sakterjelölt, a Schwarz, a Weiss és a Grün a torkát elvágta, a vérét cseréptálba csorgatta, a többi jelenlevő zsidó pedig mindezt végignézte és megtapsolta.”

Regényrészletből jóslatokba bocsátkozni olyan, mint ha szembekötősdit játszanánk: forgolódnak, tévelyegve keresünk

fogást tárgyakon, alakokon, majd amikor lehull a szemünkre kötött ruhadarab, egyszerre meglátjuk, hol vagyunk, az egészet, amire nem számítottunk volna. Annyit azonban mégis leszögezhetünk, hogy Márton László készülő regénye azt a Magyarországot idézi meg, amelyet jól ismerhetünk Mikszáth és Krúdy epikájából: babonáival, urambátyám bajtársiasságával, izgalmasságával, a vidék különös, időből kiesett alakjaival, a rohamosan fejlődő Szentvilmosfalván, ahol még két- és háromemeletes épületek is épülnek! A kérdés az, Márton Hamis tanúja mi újat tud majd mondani erről a talán nem is oly távoli világról.

Mizsur Dániel

SUPERINFO
(to be or not to be)

Perneczky'

Perneczky Géza
Superinfo-Self, 2000
14,8 × 21 cm (A5)

A barkácskatedrális építőmestere

A nyolcvanéves Perneczky Gézáról levél- és pecsétművészete apropóján

Mail art munkáinak közlésével köszöntjük az 1936 tavaszán született Perneczky Gézát. Az illusztrációcsokor, amelyet a nyolcvanadik születésnapra szerkesztettünk, bizonyos tekintetben az első. Készítőjük emlékezete szerint ugyanis ez az első alkalom, hogy irodalmi-művészeti lapszámot töltenek meg képei, miközben a magyar folyóiratélet már a hatvanas évek óta elképzelhetetlen képzőművészeti kritikái, esszéi (és a szerkesztőkhöz, szerzőtársakhoz címzett levelei) nélkül. Miután az első mondatokban ilyen szorosan egymás mellé került 1936, a hatvanas évek és az „első” közlés, érezhető: van abban valami groteszk, hogy a képzőművész Perneczky most debütál a magyar periodikaírodalomban. Hellyel-közzel magyarázza ezt, hogy a képzőművész mindenekelőtt művészettörténész és -kritikus; a grafikák és konceptmunkák gyártása (ahogy a festés és a novellairás is) a bölcsész munkásság

mellett (közben?) űzött időtöltése. A nyolcvan év alatt szinte végeláthatatlanná nőtt Perneczky-mikrokozmosz centruma, az írott munkásság körül ott keringenek, gomolyognak, illetve apró űstökös módjára sziporkáznak a fotózott-skiccelt-ragasztott-pecsételt mindenféle (nem egyszer éppen a csillagos ég látványát újraszabó) grafikák is. E periferiális kisbolygók viszont – állítom – nem kevésbé perneczkysek, mint esszéi és kritikái. Segítségükkel a munkásság egésze jellemezhető.

Már önmagukban a szóban forgó művek médiumai, a levél és a pecsét is Perneczkyre vallanak. Ráadásul nemcsak *œuvre*-jére jellemzőek, hanem jelképes formában az életútjára is, amelynek jelentős részét levelezéssel töltötte, és amelyet művésztsársai mulattatóan abszurd, illetve a hatóságok abszurd módon fontos pecsétjei szegélyeztek. Miután 1970-ben az NSZK-ba emigrált, s Budapestet Kölnre cserélte,

a vasfüggönyön túlra került az az ország, ahol anyanyelvét beszélték, és ahol az a művészeti-értelmiségi élet zajlott, amelyet ha ki is nőtt, mégiscsak az övé volt. A nyugati blokkból sokáig csupán a méltatlanságig szabályozott adminisztráció révén, karkai pecsételések közepette juthatott olykor-olykor vissza. Az emigránslétből eredően, telepecsételt útlevelei és a róla vezetett (nyilvános és titkos) dossziék révén Perneczky az egyszeri nyugat-németeknél is jobban megismerte azt az egyre elharapódzó bürokráciát, amelynek szánni való képviselői eggyé váltak stemplijeikkel.

Ebben a helyzetben sokszor a levelezés jelentette a magyar nyelv használatának és az otthonnal való kapcsolatnak egyetlen formáját. Úgy képzem, ahogy a kompszókból levélország lett, Perneczky számára a levélírás szinte életformává, legalábbis alkotómóddá nemesedett. Emiatt a külhoni élethelyzet miatt alakulhatott úgy, hogy ez az egyébként is intim műfaj a kölni emigráns esetében még személyesebbé vált, s talán ezért jelenthet ma is eseményt egy Perneczky-

e-mail megnyitása. Ugyanakkor Perneczky nem csupán egy óhazával levelező, avantgárd Mikés Kelemen-utód. A kölni Große Witschgasse 3–5. szám alatt található levélszekrényt (szó szerint) a világ minden szegletéből érkező folyóiratok, albumok, nyomatok, levél-croquis-k töltötték meg. Bármilyen elcsépeltnek is tűnik, tényleg a világhálóhoz fogható az a sűrű forgalmat lebonyolító és több földrészre kiterjedő levelezéshálózat (és annak részeként Perneczky kölni „szervere”), amelyen keresztül hömpölyögtek a távoli előőrök üzenetei, friss, továbbgondolásra kínált vizuális ötletei, pecsétpoénjai és -bölcsségei. (Itt csak az 1972-ben Poznańban elindított NET-et említem, amely nem pusztán a nevével tanúskodik a korabeli művész levelezőláncok proto-internet jellegéről. A NET a művek teljesen szabad, mindenki előtt nyitott, műfaji megkötésektől és alá-fölé rendeltségi viszonyoktól mentes, a későbbi világhálót sci-fi szerűen megelőlegező áramlását hirdette meg, s alapítói között tudhatta Beuys, Sol LeWitt és Maciunas mellett az ekkor már Kölnben élő magyar művészettörténészt is.)

Könnyen lehet, hogy maga Perneckzy nem látja annyira szoros összefüggésben munkásságát, valamint a sok-sok stempli és postai küldemény között zajló életét, mint én, mindenesetre mail art és pecsétművészeti munkái magukba sűrítik mind bölcsészként jegyzett életműve, mind sziporkázó személyisége sajátosságainak javát. A számtalan tárlatkritikát, portrét, esszét (sőt csattanós novellát) jegyző szerző kis formák iránti szeretetét tükrözik a levelezőlapokra néhány mozdulattal felvitt, egy-egy felvilágító gondolatot megörökítő kompozíciói is. Sok ezek közül csupán két-három olyan pecsét szolid együttese, melyeket a készítőjük egyhúrú, törékeny hangszerekhez hasonlított. A tömörített formák előnyben részesítésével rokon a művész-művészettörténész szintetizáló törekvése: legyen szó akár katalógusok rövid előszavairól, akár néhány négyzetcentiméteres stemplikről, Perneckzy ritkán mond le a szóban forgó adott (rész)téma és az „egész” viszonyának felvázolásáról. Úgy gondolom, emiatt az összegzésvágy miatt tartotta a gumipecsétek erényének, hogy tiszta, kemény

formákkal, végeredményben az ikonok konkrétságával adják vissza a beléjük vésett ábrázolásokat.

Ha odafigyelünk, észrevehetjük, hogy ezek a levélművészeti apróságok alkotójuk történelemszemléletéről szintén fesztelenül fecsegnek. Olyan lezseren, ahogy Perneckzy is viszonyul a történelemhez, legyen az közel- vagy régmúlt. Felülemelkedő habitusát Marx-pecsétei adják vissza a legkifejezöbben. Az 1983-ban, az ösbaloldali gondolkodó halálának centenáriumaára készített stempli úgy adózik pop artos *homage*-zsal a mázsás és felemás örökségű Marx előtt, hogy közben jóízűt nevet rajta. Vajcsuklóval és egyetlen mozdulattal képes feleleveníteni az alakjához csontosodott súlyos ellentéteket, a marxizmus (vasfüggöny mentén szétválasztható) kettősségét és az ezekből fakadó viszonylagosságot. (Hiszen olyan könnyen stemplizhető bárki „marxistává”, amilyen könnyen a Marxot zászlójukra tűzők bélyegeztek meg tengernyi embert. És ezen a ponton újfent nehezen szabadulok a titkosszolgálati szervek vagy a hegyeshalmi határőrök bélyegzőinek képeitől.) De Perneckzy

ugyanebbe a pecsétnyi gesztusba képes volt belefoglalni azt is, hogy ő mindezen túl van, s ami sokaknak eszme-kényszerzubbony vagy a meghurcoltatás jelképe, az számára már csak játék. Hasonlóan frappánsan tudta újrahasznosítani a szakállportrét néhány évvel később, a Szovjetunió bukása idején. Az 1990-ben készített lapokon az arc nélküli arcmás, a vak ikon továbbra is őrzött valamit a filozófus eredeti tekintélyéből, miközben pimaszul kommentálta a rendszer és ideológiája kiüresedését. Annak a századnak a végén készültek ezek a munkák, amelyet Perneczky sajátos módon vall a magáénak. Megátalkodott avantgárd alakként (ahogy ő fogalmazott, a pizsokban élő, mozgó kukacra kíváncsi emberként) nem is tehet másként, mint hogy felvállalja saját századát. Ugyanakkor felül tud emelkedni mindazon, ami azt a szélsőségek és az elidegenedés korává nyújtta. Az ő 20. százada nem Hitler, Sztálin és Miki egér százada, hanem a képzőművészetet talált tárgyakkal és zsebre vágott kézzel felforgató Duchamp-é, az óceán moráját zenévé komponáló John Cage-é és persze a távirász lány

fenekét stemplizgető Tapicka fogalmistáé... Hiába, van ízlése. És az nem hagyja cserben akkor sem, amikor a Duchamp előtti, ó kultúr- és művészettörténetbe kalandozik vissza, hogy felkeresse azokat a mestereket, akiknek nem is annyira tisztelője, mint inkább az őket tegező és néha megmosolygó cimborája. (Emiatt nem érzem avítottak például Mikes Kelemen – is – emlegetni vele kapcsolatban.)

Önmagukról merengő (kölni) katedrálisok, marxizált-maszkirozott Miki egér, Marx ellen tüntető hangyák, összepecsételt ákombákom-ember. Nem kell sokáig forgatni ezeket a lapokat ahhoz, hogy lássuk, mennyi humort, (ön) iróniát, a szójáték magasabb fokát jelentő nyelvjátékot, leleményességet, egyetlen filozófiai vagy ismeretelméleti kérdéstől sem elriadó merészséget rejtnek. És ezek a jellemzők ugyanolyan könnyedén szervesülnek a tulajdonképpeni gondolatokhoz, mint Perneczky írásaiban vagy a vele folytatott beszélgetésekben, ahol sokszor szintén egyetlen fordulat, csattanó vagy világmagyarázó kommentár fűzi egymáshoz

a művészettörténeti analíziseket, anekdotákat, botanikai adalékokat és – *horribile dictu* – matematikai vargabetűket. Ez a (valódi vagy szóképekkel tűzdelt) vizuális és szellemi áramlás úgy kaphatja a hátára olvasóját, nézőjét vagy hallgatóját, hogy közben a sodródás egyáltalán nem taszigálja, sőt könnyedséget, érzékenységet tapasztalhat. (Még akkor is, ha Perneczky a *Hogy van avantgárd, ha nincsen – vagy fordítva* című 1983-as önszamizdatjában kimondottan érzéketlen alkotóként jellemezte magát.) Ahogy írásainak trópusaiban és a növények csendes világával eljegyzett hobbibotanikai kísérleteiben, úgy ezeknek az egyszerű levélművészeti lapoknak a látványában is zsigeri szubtilitás perceg. Hiába bélyegzővel vagy néhány puszta vonallal vitte fel a hangyák és katicabogarak alakjait, azok mintha az ujjbegyemet csiklandoznák. Szintén kvázi-haptikus élményt jelent a Leopold Bloomot magába absztraháló labda elpöckölésére készülő mutatóujj, illetve a pecsétlenyomatok puszta látványa (utóbbiak közvetettségükben is megidéznek a

marokra fogott stempli tapintását, a könyvek mozgását és a pecsételes tintaillatú, gyermeki örömet).

A kézműves örömnél lyukadtunk ki. Nem véletlenül. Perneczkynek ugyanis nincs szüksége nívós és költséges matériákra, csak ötletekre és a legegyszerűbb anyagokra. (*Nota bene*, a hatvanas években az állami papírboltok után „ÁPISZ art”-ként becézte a saját munkáit.) Nála a képzőművészet (de még a szépirodalom és talán a filozófia is) „csináld magad!” alapon működik. Barkácsolás. Mindenféle feszengetést, meszterkéltséget nélkülöző, örömteli, szellemi ezmesterkedés, amely nyomán lassan egy *do it yourself* katedrális körvonalai kezdenek kibontakozni. A kölni dóm a késő középkorban több mint kétszáz évig épült (s a pallérok a 19. századi utódoknak is hagytak munkát). Perneczky – aki gyerekkori játékaikról saját avantgárd műveinek elemzése részeként írt – még csak nyolcvan éve gyarapítja összművészeti magánkatedrálisát, szóval – akárhogy is számolom – bőven maradt ideje. Ahogy ismerem, terve és tettvágya is.

veress dani

Tükör által, homályosan

Bartis Attila: *A vége*, Magvető, 2015

A teljes megismerés az emberi lét keretei közt lehetetlen, mégis erre törekszik Szabad András, *A vége* című regény narrátora. Legalábbis ami önmaga sorsát, történetét, természetét illeti. Ezért is adja át magát a középkorú férfi az emlékezés hatalmának. Az emlékek labirintusszerűen vannak megjelenítve, az emlékező bolyong, elveszik azok zegzugos, félhomályos rengetegében. Az emlékezés folyamatában felsejlik két családi örökség, ami már-már terhes szenvedélyként aposztrofálódik: a csillagászat nagyapai és a fotózás apai részről. Ezek a szenvedélyek új, alternatív formáikban vannak jelen Szabad András életében, a csillagok kémlelése, az úrutazás, a holdra szállás eseményei mögötti összetevők megismerésében, illetve a Gagarin alakja iránti megszállott érdeklődésben, valamint, noha ez ellen ő maga igen sokáig ellenkezik, a hobbifotózás művészeté fejlesztésében. Persze a tiltakozásában ott a művész kifelé

és befelé megélhető sikerhez való viszonyának kettősége is.

Bartis Attila új regényében a rendszerváltás után készülő memoár keretei közt bontakozik ki Szabad András világhírű fotográfus története. Vagyis inkább történetei, melyek nem egymás ellen hatnak, még csak nem is párhuzamosak, hanem sokkal inkább egybefűződnek, egymást egészítik ki, olykor egyes részekben szétválaszthatatlanul összebogozódnak. Ezek a történetek különböző kapcsolatokon – Isten, család, szerelmek, barátok, művészet – keresztül mutatkoznak meg, pontosabban ezek szétválaszthatatlanságában. Ez pedig a regény időkezelésre is erős hatással van, hiszen ahogy haladunk előre a történetben, egyre sűrűbben kerülnek elő asszociatív gesztusok során az emlékek keretei közt az eljövendő múlt egyes részletei és egyben a már elmesélt múlt kihagyott részletei. Az elbeszélő megadja magát az asszociatív

emlékezés ezen sajátosságának, ami a már említett labirintusszerűséget is megalapozza. Az emlékezés módjára jellemző a töredekesség, szilánkosság is, amit a szövegkép is megerősít, mind az egybemosódott, zárójeles címekkel, mind az egységek elválasztásával: néha csak néhány sor, néha több oldal egy emlék, amelyekben a megidézett párbeszédnek nincsenek jól elhatárolva, még vizuálisan sem próbálják azt az illúziót kelteni, hogy ezek nem a narrátor konstrukciói.

Az emlékezés működésének sajátosságai, visszasságai nincsenek korrigálva az írott változatban; az elbeszélés hitelességét tovább erősíti az is, hogy a történet nem is akarja az objektivitás látszatát fenntartani, a szubjektív nézőpontot a szerző explicit módon többször is jelzi a szövegben. Ez az egyéni, egyoldalú ábrázolás olykor mégis megbillen, például a narrátor behoz a szövegvilágba egy idegen nézőpontot, ami szöveg ellentétben áll a sajátjával, ezt pedig meg se próbálja a hitelesség szempontjából alá-fölé rendeltségi viszonyba helyezni. Barátjával, Kornéllal történő első beszélgetés

rekonstrukciója kapcsán mintegy megjegyzésenként megkettőzve reprezentálódik a leírásban a "szerintem így történt", „szerinte úgy történt” átvezetésekkel. Ezek az el nem fedett visszasságok, hiányosságok, gyengeségek is tovább erősítik az emlékező akaratának valódi szándékát, hogy az írás célja elsősorban az, ami a fotózásé: hogy közelebb vigyen a teljes megismeréshez. A remény pedig megmarad, hogyha a teljesség elérése nem is, de a feléje való közelítés lehetséges.

A fényképezésnél is az a cél, hogy a fotó önmagán túlra mutasson. Be is bizonyosodik, hogy főhősünk valóban képes az emlékeken és a művészetén keresztül megragadni a látható mögött a láthatatlant, még akkor is, ha őt is, mint minden zsenit, folyamatos kétségek gyötrik. A többletlátásnak azonban ára van, mert azzal, hogy András mindent mélyebben és nagyobb hőfokon képes megélni, és mert többet ért a világból, mint a legtöbb ember, mind a megismeréssel kapcsolatos kudarcait, mind a magányosságot is felfokozottabban éli és érti meg. A többletlátás, a függetlenségre

való törekvés, a makacs büszkeség és a szenvedélyes természet az, ami személyes kapcsolataira is rányomja a bélyegét, lehatárolja azokat. A nagy önmegismerésben és keresésben könnyen le is maradhat az ember a saját nagy pillanatairól, a jelen megéléséről.

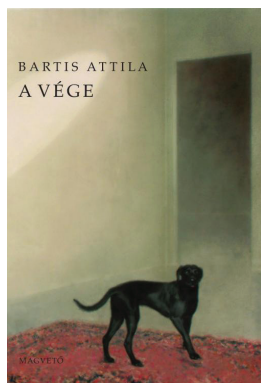
A többletlátás és a többlettapasztalat az, ami miatt András nem tud boldog lenni se a Kádár-korabeli Magyarországon, se a rendszerváltás után. Lehet, hogy az ember társas lény, de alapvetően mégiscsak magányra van ítélve, és teljességében ki van szolgáltatva a világ folyását működtető erőknél, akkor is, ha a nemzet hőse, és akkor is, ha egy börtönviselt könyvtáros fia. Legyen az az Isten fénye vagy az úr végtelen sötétje, az épp aktuális orosz vagy magyar államfő, esetleg a szomszéd besúgó néni vagy az anyánkat lekurvázó ismeretlen: ugyanolyan végtelen magány és értetlenség költözhet Szabad András szívébe egy aprócska szobában, mint Jurij Gagarinéba a Holdon.

Míg Szabad András ebben a magányban folyamatosan elszigetelődik és elhallgat, addig utólag

a memoár keretei közt megtöri a kényszer és a saját makacssága szülte csöndet: kiírja magából mindazokat az érzéseket és kétségeket, amiket sosem beszélt meg azokkal, akikkel kellett volna, és azokat a sérelmeket, amik őt érték, és amit ő okozott.

Az önkeresés, az önmegismerés, a múlt felidézése majd-hogynem egy hatszáz oldalas vádirattá válik, ahol a „legtöbb bizonyíték végül mégis maga ellen kerül elő.” A fotós vitába száll itt a családi hagyományokkal, a szerelemmel, a művészettel, a tudománnyal, a mindenkorai politikai hatalommal, de a legnagyobb vitáját a Jóistennel, vagyis inkább a Jóistenről önmagával vívja meg egy egész életen keresztül.

Szabad András azt állítja, hogy már nem hisz az Istenben, miközben egész művészetével tulajdonképpen az ő szolgálatában áll. Hiszen a cél, mint a láthatatlan és az örökkévaló megragadása, egy fotó keretei közt az isteni lényeg

megragadására tett kísérletet idézi. Ez is egyfajta apai örökség a fotózáson belül, hiszen András apja azt nyilatkozta a regény egy pontján, hogy azért fotózza a felhőket, mert ha úgy is tűnik, hogy az Úristent nem lehet lefényképezni, ő azért mégiscsak megpróbálkozik vele. Ha későbbi munkaadója nyilatkozata felől közelítjük meg az Istenről készíthető fénykép kérdését, már nem mint lehetetlen feladatként, hanem mint tényként tekinthetünk erre a gondolatra. Már ha elfogadjuk Reisz József azon magabiztos állítását, hogy az Isten a torinói lepel által maga készítette a világon az első fotográfiát. Ha az örökkévaló ott ragad egy képen, miért ne lehetne Istent máskor esetleg kicsit másképpen is lefotózni? S ahogy Szabad András képeinek jelentős részén állítólag még megtippelni sem lehet, hogy mit látunk, miért ne lehetne ennyiben Isten is ott egy-egy képen olyan, a torinói képhez viszonyítva ugyan felismerhetetlen, de mégis egyesek számára megsejthető formában, ami a képen az örökkévaló pillanatot és az önmagán túli jelentést hordozza magában? Erre persze

nincs mindenkinek szeme. A nyakas jellemű Szabad Andrásban rejlő, önnön művészetével szembeni alázat kapcsán pedig jóval kevesebb joggal vethető fel annak vádja, hogy ő maga próbál meg Istent játszani a fotózás keretei közt, mint annak rendkívüliségnek a gyanúja, hogy mindezzel tulajdonképpen szolgálja, képviseli köztünk az Örökkévalót.

Ahogy Isten fotográfiát készített magáról a világ részére, úgy állítólag a világot is a saját kép-mására teremtette, de ezt Szabad Andrásnak, aki fél évszázadon át figyelte a világot, az országot és közvetlen környezete eseményeit, már nehezebbre esik elhinni. Végső soron Szabad András az önismeret útján ebben *"lép túl önmagán"* is, mert annak a felkutatása is célá válik, hogy megmutatkozik-e az *„isten*i jóság” a teremtett világban, hogy ebben a végtelenül elfajzott, durva embertelenségben megragadható-e valamiféle emberségesség, tetten érhető-e az irgalom? Végső soron nem alávalók az emberek, vallja a nagypapa, mikor szép lassan, éjszakánként visszaviszik az el tulajdonított tárgyakat a mélyváriak

a házához. Az emberekben néha sokkal több irgalom van, mint mutatják, gondolhatja Szabad András és az apja, amikor egyszerre jut eszükbe az az általuk szentantálnak becézett gazda, aki a nagy éhínség idején folyamatosan hordta hozzájuk a kenyeret; persze az ő irgalmasságának is gátat vetett aztán az államosítás.

És sajátos irgalom volt abban az öngyilkosságot elkövető náci tisztben is, aki a megszállás idején nem tudta megakadályozni, hogy beosztottjai lemészárolják a mélyvári cigányságot. Ahogy sajátos volt az előrelátása is, hogy az embertelenség kora után egy még embertelenebb kor jön el az emberségesség álarcában, és ennek az új rendnek a kiválasztottjai akaratuk érvényesítésében a korábbi elnyomók tetteit

használják majd ürügyül, és az igazi kereszt azoké lesz, akik az új rend álarca mögé látnak.

Ennek pedig sosem lesz vége, mert hol lagymatagabb, hol durvább változatban, de a gyalázat mindig gyalázatot szül, a gaztettek újabb gaztettekre adnak lehetőséget. A mi szégyenünk az, hogy meghajolunk a félelmet gerjesztő és hatalmat demonstráló embertelenség előtt, ami manipulatív eszközökkel még sokakkal el is hiteti, hogy szent céljai vannak. És nem csak a kereszt, hanem az igazi szégyen is azé, aki az álarc mögé lát, és hallgatásba burkolózik.

Vajon kivert, magányos, tehetetlenül szemlélődő kutyák vagyunk mi, vagy egymás torkának ugró farkasok?

Steinmacher Kornélia Nóra

Most tél van

Térey János: *A Legkisebb Jégkorszak*, Jelenkor, 2015

Nagy várakozás előzte meg Térey János legújabb verses regényének, *A Legkisebb Jégkorszak*nak megjelenését, ami egy versben írt alkotás esetében már önmagában különleges helyzetnek számít. A szerző mára nem csupán a kortárs irodalom iránt fogékony, de általában véve a művelt nagyközönség érdeklődését is kivívta, amiben kétségkívül szerepet játszik a szűken értelmezett költői tevékenységi kör határainak gyakori átlépése is. Téreyt ma már legalább annyira tarthatjuk epikus vagy drámai művek írójának, illetve műfordítónak, mint lírai alkotások szerzőjének, és ez a sokszínűség, valamint a népszerűbb műfajokban elért jelentős irodalmi teljesítmény kétségkívül hozzájárul ahhoz, hogy *A Legkisebb Jégkorszak* igen érdeklődő kulturális közegben kezdhesse meg pályafutását.

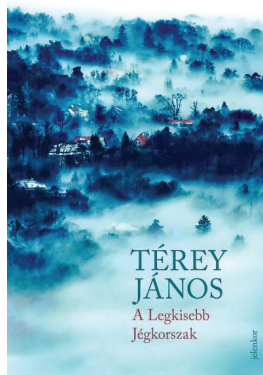
Első és legnyilvánvalóbb kérdésünk természetesen az lehet, hogyan viszonyul a most meg-

jelent kötet az író korábbi alkotásaihoz, beteljesíti-e a szerző által egy interjúban legfogyaszthatóbbnak nevezett regénye az előzetes várakozásokat. A Térey világában már otthonosan mozgó olvasók ismerős világba csöppenhetnek, a vállaltan a *Protokoll* folytatásaként írott műben az *Asztalizene* szereplői is felbukkannak (miközben természetesen az előzménydarabokban is voltak egymásra mutató referenciák), az *Átkelés Budapest*en utolsó novellája pedig szövegszinten is számos egyezést mutat *A Legkisebb Jégkorszak* egyik fejezetével. Ilyen alapos ismeretség után a figurák is emberibb arcukat mutatják, míg korábban sokuk csupán néhány vonással fölskiccelt, erősen ironikus alak maradt, a regényben mélyebb motivációik és jellemük összetettsége is megmutatkozik.

Ez az emberibb világtkép, a gyarlóságokra és az értékvesztésre kevésbé kihegyezett szemlélet a mű történetvezetésére

és nyelvezetére is hatással van. A regényben – a közélet fagyosságát ellensúlyozandó – új pozitív érték jelenik meg, a magánélet és a családi meghittség ugyan illúzió nélkül bemutatott, ám az elidegenedést oly szívesen tematizáló kortárs irodalmi közegben szinte idillinek ható ábrázolása (gondoljunk a főszereplő Mátrai Ágoston családi életére vagy a Labancz-család áramszüneti összecsapására a negyedik könyv negyedik fejezetében). Bár az erőszakos jelenetek száma és durvasága nem mérséklődött, jelentősen visszaszorult a szexualitás szerepe Térey korábbi műveihöz képest, és nyers, kiüresedett jellegéből is veszített. De legerősebben a politikusszereplők megformálása árulkodik A *Legkisebb Jégkorszak* szélsőségeket kerülő világnézetéről: noha a politika mindig kiváló terepet biztosít a karikatúrisztikus ábrázolásnak, a regény világában a politikusok is emberek, hibákkal és erényekkel, a miniszterelnök, Radák Zoltán pedig gyengeségei ellenére is kifejezetten kedvelhető figura (ennek a vonásának aztán dramaturgiai szerepe is lesz).

Ha azonban a mű térkezelésére figyelünk, ismét csak ismerős írói technikával találkozhatunk. Térey írásművészetében a helyszíneknek a szereplőkéhez hasonló jelentősége van, hely és ember között soha meg nem szűnő kölcsönhatás mutatkozik, amely egyszerre alakítja és leképezi az aktuális történéseket. A külföldön, a klímaváltozást okozó vulkánok közvetlen közelében játszódó bevezető után – néhány kisebb kitérőtől eltekintve – a cselekményvezetés Budapestre, azon belül is elsősorban a Svábhegyre összpontosít. A térbeli kapcsolat feltárja egyes idősíkok párhuzamos létezését, a múlt eseményeit magukba zárva őrzik az azt tanúként megélt helyek. Ennek a kapcsolatnak a legszembe-tűnőbb megtestesítője Labancz Győző, aki különös rohamai során szinte időutazóként éli meg az elmúlt korok történéseit (ami némi ironikus fénybe is vonja alakját, hiszen miközben képes meglátni

a második világháború vagy az ötvenes évek szörnyűségeit, a színete a szeme előtt előkészített bűncselekményeket nem veszi észre).

A környezet szerepe nem csupán a helytörténeti párhuzamokban merül ki: a fizikai világ további elemei – ruhák, ékszerek, ételek, a főszereplők életmódbeli kellékei és az általuk fogyasztott kultúra – is túlnőnek státuszszimbólum-funkciójukon. Nem csupán jellemzik a figurákat és az általuk képviselt társadalmi réteget, hanem afféle kommentárként is szolgálnak. A harmadik könyv hetedik fejezetében Alma és férje, Iván a karácsony másnapi havat különböző ételekhez hasonlítja: crème brûlée, sült madártej, pudingra keményedett karamell. Az asszociációik egyszerre jellemzik az általuk képviselt világot (különleges és drága fogások jutnak eszükbe), pillanatnyi állapotukat (a házasfelek az ideiglenes összhang ellenére is folyton egymásra licitálnak), a karácsonyi időszakot (az élelmiszerek kerülnek a középpontba), továbbszövik a korábbi témát (szinte megelevenedik a díszvacsora, melyen az asszony által vonzónak tartott

miniszterelnök is részt vett), és természetesen a regény középonti motívumát, a havas-jeges világot is új jelentésárnyalatokkal gazdagítják.

A műnek az egyénített figurákhoz hasonlóan fontos szereplője maga a társadalmi réteg, amelyhez jóformán az összes, de legalábbis a fontosabb karakterek tartoznak. Ez a jelentős vagyonnal és inkább szakmai, mint üzleti természetű sikerekkel rendelkező művelt polgárság sok szempontból kivételezett helyzetben van, mindazon javak és képességek birtokában, amelyek lehetővé tehetnék nagy formátumú tettek véghezvitelét. Mégsem akad közöttük senki, aki lényegi változást tudna előidézni az egyre súlyosabb problémákkal terhelt társadalomban. A politikusok tehetetlenek, és többen meg is halnak a regény folyamán, a főszereplő, az egykori protokollós Mátrai a visszavonult életet választja, az értelmiségi figurák élete kisiklik. Nagyobb horderejű cselekedetekre csak a társadalmon kívüli, anarchista erők képesek, akik természetükből adódóan kizárólag pusztítani tudnak, mígnem

tevékenységük saját megsemmisülésükhöz vezet.

Ezzel a sajátos dinamikájú társadalmi közeggel képeznek párhuzamot a természet erői, a regény központi motívumaként megjelenő hó és jég, a vulkánok és a vaddisznók. Nem csupán Budapesten akadnak „föld alatti” mozgolódások, egész Európa életét meghatározza egy föld alatti erő, Izlandon a Hekla és Szicíliában az Etna kitörése. A keletkező hamufelhő tartós klímaváltozást okoz a kontinensen, a beköszöntő jégkorszak végigvonul a cselekmény egész idején, sőt, az epilógus arra utal, hogy még azután is jó ideig eltart. A fagy megdermeszti Magyarország életét, elzárja a külvilágtól, és felborítja az élet megszokott menetét, a katasztrófaközeli állapot felszínre hozza azokat a rejtett feszültségeket és hibás problémamegoldó mechanizmusokat, amelyek fellett addig szemet lehetett hunyni. Budapesten ellenőrizhetetlen erők szabadulnak el, miközben a Budai-hegyek elhagyott házaiban a fundamentalisták szövik titkos terveiket, az erdőből vaddisznósordák indulnak portyára

(a kettő között a szöveg közvetlenül is párhuzamot von). A városra szabaduló konda (melyhez az elnöki rezidencia vadaskertjének elszabaduló állatai is csatlakoznak) a szélsőségesekhez hasonlóan egyfajta romantikus lázadás képét kelti, egyszer még hőstettet is végrehajtanak a gyermekrabló Franci ártalmatlanításával; ám a természeti erők nem ismernek erkölcsöt, nem állíthatók semmilyen ügy szolgálatába, így aktivitásuk is rövid és eredménytelen.

A vaddisznók első megjelenése és találkozása Mátraival a regény egyik, a feszültséget legjobban adagoló jelenete. A dramaturgiai csúcspont azonban a fundamentalisták legjelentősebb akcióját és bukásuk zálogát magába foglaló báli jelenet, egyike a mű korábban önállóan megjelent részeinek (egyszer egy felolvasáson is elhangzott). Az ötödik könyv hetedik fejezete ugyanis akár különálló novellaként is olvasható, szinte filmszerű jelenetezéssel, fokozatosan feszültségkeltéssel; a fényűző estélyre beszökő mérénylő keltette balsejtelmet kiválónan ellenpontozzák és erősítik Labancz Győző párhuzamosan

leírt lázálmai a múlt és a jelen nagy halottjainak részvételével tartott bálról. Paradox módon a végbemenő támadás megkönynyebbülést kelthet az olvasóban, mivel a regényben zajló számos politikai és magánéleti bonyodalom végéhez vezet, a kedélyek lecsillapodnak.

Bármennyire is önálló egyiséget képez az említett részlet, sem tartalmi, sem formai szempontból nem lóg ki a mű egészéből. Nem így azok a versbetétek, duettek, amelyek egy-egy fejezet végén, ritkábban közben helyezkednek el, afféle zárt számként, vagy műfajok közötti átjárásként megszakítva a megközelítőleg lineáris történetmesélést. Nem csupán ironikus ellenpontként, a történéseket görbe tükörben megmutató kommentárként szerepelnek ezek a darabok; mivel

maguk is felfoghatók önálló műalkotásként, így képesek újabb jelentésréteget megnyitni a regény számára, a mű a műben szituáción keresztül többdimenziós jelentéshálózatot hoznak létre.

A regény vége inkább az alkalmazkodás, mintsem a megoldás irányába mutat: a jégkorszak tart, de a lakosság megtanult együtt élni vele, már nem fenyegetik őket támadások, nincs krízishelyzet. Mátrai látszólag visszatér a közéletbe, de a dubai kiküldetés elvállalása egyszerre jelent részéről növekvő aktivitást (a hosszú kihagyás után újra dolgozni fog), ugyanakkor a világtól való elvonulást is. A *Legkisebb Jégkorszak* vége tehát éppúgy mentes a szélsőséges megoldásoktól, mint a mű egésze. Térey megmutatta, hogyan lehet visszafogott eszköztárral is sokat mondani.

Kondor Kata

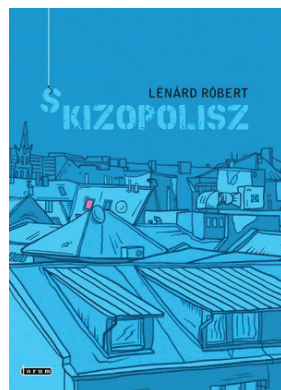
„Ez egy bűnös hely...”

Lénárd Róbert, *Skizopolisz*, Fórum Könyvkiadó, 2015.

Lénárd Róbert első kötete 2015-ben jelent meg a Fórum Könyvkiadó gondozásában. A vajdasági szerző történetei egytől egyig kiváló, olvasásra érdemes drámák, amelyek ugyan helyenként még nem tudják elkerülni a túlzott ambíciózusság csapdáit, de az apróbb hibákért kárpótol a humoros-ironikus hangvétel és a pergő cselekmény; mindenekelőtt viszont az elfogadás és a kirekesztés kérdésköreinek értő körüljárása.

A *Skizopolisz*ban játszódó események korántsem mondhatóak hétköznapiak; a nyitó *Virrasztók* Trisztánja, aki például megrögzött romantikusként definiálja magát, egyébként Shakespeare- és Joy Division-mániás önjelölt zenész, nyári munkáját egy vasútállomás takarítójaként végzi, és az alkotói erő megőrzése érdekében nem hajlandó lefeküdni barátnőjével. A *Csontvacsorában* Márton és Erik végigszáguldanak az éjszakai városon, hogy megta-

lálhassák eltűnt barátjukat, Patrikot; a lázas nyomozás közben különös alakokkal futnak össze, közöttük egy kamaszlánnyal, akinek legfőbb vágya, hogy Berlinben ráleljen szerelmére, Rambo Huge pornósztárra. A címadó dráma sem kevésbé meghökkentő: a webkamerás szexvideózásból élő André tudtán kívül hatalmas számlákat csinál (civilben taxisoőr) főnökének, hiszen éppen annak a felesége a fiú egyik leghűségesebb kliense; ezzel párhuzamosan egy titkon pornóregényeket író tanárnőt zsarolni kezd a diákja. Végül a *Tetkó* újonc rendőre kénytelen a *Gyilkos elmékből* elcsajátítani a szakma fortélyait, ha már felettese (Rudi kapitány) a helyi vidámpark működési engedélyét csakis körtepalinka formájában képes elképzelni. A fentiek így talán elbogatellizált, komoly-

talán történeteknek tűnhetnek, de a gyűjtemény a komikum mellett brutalitásával is legalább ennyire tüntet.

Ritka, hogy irodalmi debütáláskor annyira egységes kompozícióvá álljanak össze az egyes művek, mint a jelen esetben. A címbeli Skizopolisz sokkal több hangzatos címválasztásnál; a széttöredezettség-érzet több síkon is a drámák mozgatórugóját adja. Legszembetűnőbb ez a főhősök karakterrajzainál. A cselekmény fókuszában ugyanis olyan – javarészt huszonéves – személyekről van szó, akik a más-ság, a másként létezés valamilyen formájával küzdenek; illetve azzal a fals önértékeléssel, amely őket elutasító környezetük magatartásából fakadóan alakult ki bennük. Sokan határhelyzetben vannak: a művész úgy művész, hogy képtelen alkotni; a rendőr egy korrump világon belül kénytelen rendet tartani; a színész, noha monológra vágyik, csak embereket helyettesít családi összejövetelek alkalmával. A felvonuló figurák, legyen szó mellék- vagy főszereplőkről, egytől egyig küszködnek a tér közönyével vagy

intoleranciájával; Skizopolisz legfőbb jellemzője, hogy ellehetetleníti az egyéni kiteljesedést azok számára, akik nem integrálhatóak. Együttal furcsa kiutat is kínál az itt lakók számára: a szabadulás (a város saját szabályai szerint, szinte behajszolva a karaktereket) ugyan lehetséges, de még annak látszatáért is súlyos árat kell fizetnie mindenkinek. Ez a *Csontvacsora* című darabban a legszembetűnőbb. Patrik egyik nap azzal szembesül, hogy barátja AIDS-szel fertőzte meg; szürreálisabbnál szürreálisabb helyszíneken verekedni át magát, míg sikerül találkoznia Petivel, ám a fiú előbb letagadja az esetet, majd biztosítja, hogy küld pénzt a kezelésekre; végül elrepül az országból. Patrik tehát látszólag magára marad, de aztán mégiscsak érkezik valaki, aki képes figyelemmel fordulni hozzá és kiállni mellette – egy prostituáltról van szó, aki maga is a társadalom peremén vegetál. A kitörésnek ez a fajta módja abszurd; mintha nem is lehetne másként, hiszen a hétköznapi emberek errefelé „kannibálok” (142). Igen találó még az a

Zabhegyezőt felidéző beszélgetés, amelyben kiderül, a kacsák télen azért tűnnek el, mert megeszik őket a hajléktalanok („*Salinger ezt elfelejtette megírni*” – [138]).

A fenti sorsképlet ilyen-olyan formában valamennyi drámában felismerhető: Trisztán a *Virrasztókban* csak azután képes megvallani gátlásosságát a barátnőjének, hogy az megcsalja őt; majd az első együttlét során ellopják összespórolt pénzét, vízumát, és nem indulhat el Londonba. A címadó *fináléjában* André ugyan megmenekülni látszik az őt terrorizáló bátyja és főnöke elől, de ez is csak azért válik lehetségessé, mert a mű egy másik alakja tragikus halált hal. A másik szálon Sztázinak mintha előbb le kellene feküdnie a diákjával, hogy aztán felfedezhessék maguknak a kiadók. És úgy tűnik, a *Tetkó* János rendőre is csak azt követően hagyhatja el a várost, hogy elárulja és ezzel megöleti a szerelmét. A bemutatott események egyrészt a dramaturgia miatt válnak ennyire emlékezetessé: a szerző jól ért ahhoz, hogy az egymástól látszólag távol eső cselekményszálakat remekül

fűzze egybe a finálék során. Másrészt Lénárd ugyancsak ügyesen egyensúlyoz tragikum és komikum között. Legyen bármennyire kilátástalan is a helyzetek többsége, a szerző számos geget is szerepeltet, amelyek jóvoltából az olvasó is fellélegezhet kissé. A Pókhálós Barbie-nak csúfolt tanárnő élete művét Barbie Spiderweb néven jeleníti meg; ugyancsak mókás, mi mindent ért rendőri munkavégzés alatt Rudi kapitány; vagy amikor Trisztán szájátva hallgatja az állomás vécésnőjének élettörténetét, és már tervezgeti is első, *Confessions of a Whore* című konceptalbumát. Nagy pozitívum, hogy Lénárd ilyen jól alkalmazza a humort, még ha néhol a feszültség rovására is megy néhány fárasztóbb próbálkozás – például, amikor János csak azért olvassa fel a szerelmét éppen pár pillanattal ezelőtt meggyilkoló Karcsi jogait, „*mert egyszer mindenképp ki akarta próbálni*” [269].

A könyv egy másik jellegzetessége, hogy a szövegek szerves részét képező skizoid léthelyzetek közül néhány kívül esik a bemutatott város határain.

Egy-egy elejtett megjegyzés, webkamerás beszélgetés azt sugallja, hogy a vágycott Nyugaton sem lesz könnyebb az élet, legalábbis addig nem, amíg a rögzült frusztrációkat valódi segítségnyújtás hiányában sokan kénytelenek továbbra is magukkal hurcolni. Trisztán londoni barátjáról kiderül, valójában nem is kamasz, hanem középkorú férfi, akit elhagyott a családja; az ünnepezt párizsi díva pedig öregkorára vécepucolóként végzi az újvidéki állomáson. Bár a központi problémák ilyen módú kiterjesztése véleményem szerint találó és nagyratörő, sajnos túl is terheli a szövegeket, és az éppen csak feldobott mellékszálak kidolgozatlanságuk okán inkább hígítják a koncentrátságot. A Tetkó Mónijának monológjai a zuhanásról ugyan kétségtelenül tartalmasak, de nincs akkora szerepe a karakternek, hogy szerepeltetésük meghatározó funkcióval bírna. A kidolgozatlanság, átgondolatlanság máshol is felüti a fejét: különös, hogy a Patrik után kutató Márton és Erik maguk sem tudják pontosan megfogalmazni,

miért is kutatják barátjukat, hogyan tudnának rajta segíteni, és hasonlóan érthetetlen André is, akárhányszor bizonygatja az őt rendszeresen megkéselő bátyja „jófejségét”.

Az előzőekben említett hiányosságokat azonban javarészt képes feledtetni a történet érdekessége és a tematikus egység; a kötet számos esetben kínál újabb megközelítési, elemzési pontokat, kezdve a műfajjelölő, a helyzetek tarthatatlanságára rámutató alcímekkel (alvajárás, satyricon, maszkarádé, vajdasági apokalipszis) vagy a filmszerű írástechnika fokozatos felerősítésével. A záró darab már az easternek világát idézi, a rendezői utasítás nélkül pörgő események során sem a szereplők életkorát, sem egyéb tulajdonságaikat illetően nem rendelkezünk információval. Utóbbi szintén frappánsan jelzi, hogy a tér és a közvetlen környezet szorongatósága, elutasító magatartása nem köthető konkrét helyekhez vagy személyekhez; a *Skizopolisz* ezt a tapasztalatot egyszerre képes élvezetes és továbbgondolandó formában közvetíteni.

Nyéki Gábor

E számunk szerzői

Balogh Ádám (1981) író, költő, Szolnok-Budapest • **Horváth Imre Olivér** (1991) költő, hallgató (DE-BTK), Hajdúböszörmény-Debrecen • **kabai lóránt** (1977) , költő, kritikus, a Múút folyóirat szerkesztője, legutóbbi kötete: Avasi keserű (Szoba Kiadó, 2013), Onga-Miskolc-Budapest • **Kondor Kata** (1986) magyartanár, kulturális újságíró, Budapest • **Márton László** (1959) író, műfordító, legutóbbi kötete: A mi kis köztársaságunk (Kalligram, 2014) Budapest • **Mizsur Dániel** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), Budapest • **Nyéki Gábor** (1991) egyetemi hallgató (ELTE BTK), Bakonszeg • **Nyirán Ferenc** (1951) költő, Debrecen • **Perneczky Géza** (1936) művészettörténész, festő, író, legutóbbi kötete: A rózsák nyesése. Bolyongás a művész-galerista-műgyűjtő háromszögben (Múút-könyvek, 2008), Köln • **Steinmacher Kornélia Nóra** (1987) kritikus, PhD-hallgató (ELTE BTK), irodalomtörténész (Balassagyarmat - Palóc Múzeum), Tapolca-Budapest • **Stolcz Ádám** (1989) költő, egyetemi hallgató (Université Paris Ouest Nanterre La Défense – Jogtudományi kar), Párizs • **Tarcsay Zoltán** (1987) Budapest-Bristol • **Turbuly Lilla** (1965) költő, író, kritikus, Náprádfa • **veress dani** (1988) PhD-hallgató (ELTE BTK), az Apokrif szerkesztője, Debrecen

Ára: 350 Ft

9 772060 320008

